

Het verband tussen opvattingen over ongelijkheid en migratie

Leidt negatief denken over sociaaleconomische
ongelijkheid tot negatieve attitudes tegenover migratie, wat
is de rol van sociale klasse?

Naam: Eva van Melle

Studentnummer: s5314976

Mail: e.c.van.melle@student.rug.nl

Datum: 4 juni

Begeleider: Jacob Dijkstra

Abstract

Binnen het politieke debat worden er door linkse- en rechtse partijen verschillende standpunten ingenomen met betrekking tot ongelijkheid en migratie. Rechts-populistische partijen stellen dat de komst van migranten leidt tot een ongelijke behandeling van de Nederlandse bevolking, terwijl linkse partijen het belang van een gelijke behandeling van migranten benadrukken. In deze studie wordt onderzocht in welke mate negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid samenhangt met negatieve attitudes tegenover migratie, en welke rol sociale klasse hierbij speelt. Aan de hand van de theorie wordt verwacht dat sociale klasse een modererende rol speelt, waarbij lagere klassen vatbaarder zijn voor populistische retoriek en daardoor bij negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid eerder ook negatieve attitudes tegenover migratie ontwikkelen. Tevens wordt, gezien de toename in populariteit van het populisme, verwacht dat negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid over het algemeen samenhangt met negatieve attitudes tegenover migratie. De analyse maakt gebruik van een cross-sectionele dataset afkomstig uit het LISS panel (N=1953), waarop een hiërarchische lineaire regressie wordt toegepast met sociale klasse als moderator. Uit de resultaten blijkt dat negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid leidt tot positievere attitudes tot migratie. Daarnaast is er bewijs gevonden voor de modererende rol van sociale klasse: het verband is sterker bij hogere sociale klassen dan bij lagere sociale klassen.

Inhoud

Abstract	1
Inleiding	4
Theoretisch kader	6
Verschillende opvattingen over ongelijkheid	7
Populisme	8
Statusbronnen	9
Controle-variabelen	10
Methoden.....	11
Data en procedure.....	11
Operationalisaties	12
Analyseopzet	13
Resultaten	14
Beschrijvende statistieken	14
Modevaluatie	16
Modelfit.....	17
Assumpties, multicollineariteit en uitbijters	18
Hypothesetoetsing	19
Conclusie	20
Discussie.....	21
Literatuurlijst	24
Bijlage 1	26
B1.1: Negseo	26
B1.2: Negmig.....	30
B1.3: Klassebew_4	34
B1.5: Leeftijd.....	35
B1.4: Geslacht	36
B1.7: Stedelijkheid	38
B1.8: Interactieterm	41
Bijlage 2	41
B2.1: Univariate statistieken.....	42
B2.2: Correlaties.....	43
B2.3: Regressieanalyses	44
Bijlage 3	47
3.1: Assumpties.....	47

3.2: Multicollineariteit	52
3.3: Uitbijters	53

Inleiding

Ongelijkheid en migratie zijn grote vraagstukken in het hedendaagse politieke debat. Deze twee concepten staan ogenschijnlijk los van elkaar, maar worden in de huidige politiek— met name binnen rechtse populistische partijen - aan elkaar gelinkt. Zo spreekt Wilders over ‘eigen mensen eerst’ en ‘de strijd tegen de elite’, met het oogpunt dat de ‘gewone Nederlander’ benadeeld wordt door migratiebeleid en de progressieve elite (PVV, 2023). De aanpak van progressieve partijen staat hier haaks op. Zij benaderen ongelijkheid en migratie vanuit een inclusieve visie. Zo luidt het verkiezingsprogramma van GroenLinks-PvdA ‘Iedereen, ongeacht achtergrond of afkomst, verdient gelijke kansen’ (GroenLinks-PvdA, 2023). De rechts-populistische partijen stellen zich dus op het standpunt dat migratie leidt tot ongelijkheid, terwijl de linkse partijen stellen dat migratie niet mag leiden tot ongelijkheid.

Deze tegengestelde benaderingen van ongelijkheid en migratie, weerspiegelt een brede maatschappelijke discussie over hoe men ongelijkheid definieert, en hoe dit verband houdt met verschillende attitudes tegenover migratie. Om het maatschappelijke debat hierover beter te begrijpen, zal dit onderzoek zich richten op het verband tussen negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie.

Sociaaleconomische ongelijkheid verwijst in dit onderzoek naar de ongelijke verdeling in toegang tot sociaal- en economische hulpbronnen als gevolg van verschillende sociaaleconomische achtergronden. Indicatoren van deze achtergronden zijn inkomen, welvaart en opleidingsniveau (Krieger et al., 1997). Zodoende streeft iemand met een negatieve houding tegenover sociaaleconomische ongelijkheid naar een meer gelijkwaardige toegang tot middelen en voorzieningen tussen mensen met een verschillende sociaaleconomische positie.

Daarnaast meet dit onderzoek de mate van negatieve attitudes tegenover migratie. Hierbij benaderen mensen aan de positieve kant van het spectrum, migratie als een verrijking van culturele diversiteit en maatschappelijke vooruitgang (Estrada-Villaseñor et al., 2025). Terwijl mensen met een negatieve attitude de komst van migranten afwijzen, omdat deze volgens hen zorgen voor culturele conflicten en conflicten voor hulpbronnen (Estrada-Villaseñor et al., 2025).

In de bestaande literatuur is er veel onderzoek gedaan naar de oorzaken van negatieve attitudes tegenover migratie (McLaren, 2003; Brader et al., 2008). Hierin zijn theorieën zoals de ‘zondeboktheorie’ en de ‘competitietheorie’ prominent (Gordodzeisky & Semyonov, 2016; Kudrnáč et al., 2024). In deze theorieën worden migranten gezien als de zondebok voor maatschappelijke problemen (Gordodzeisky & Semyonov, 2016) en heerst er wegens de angst

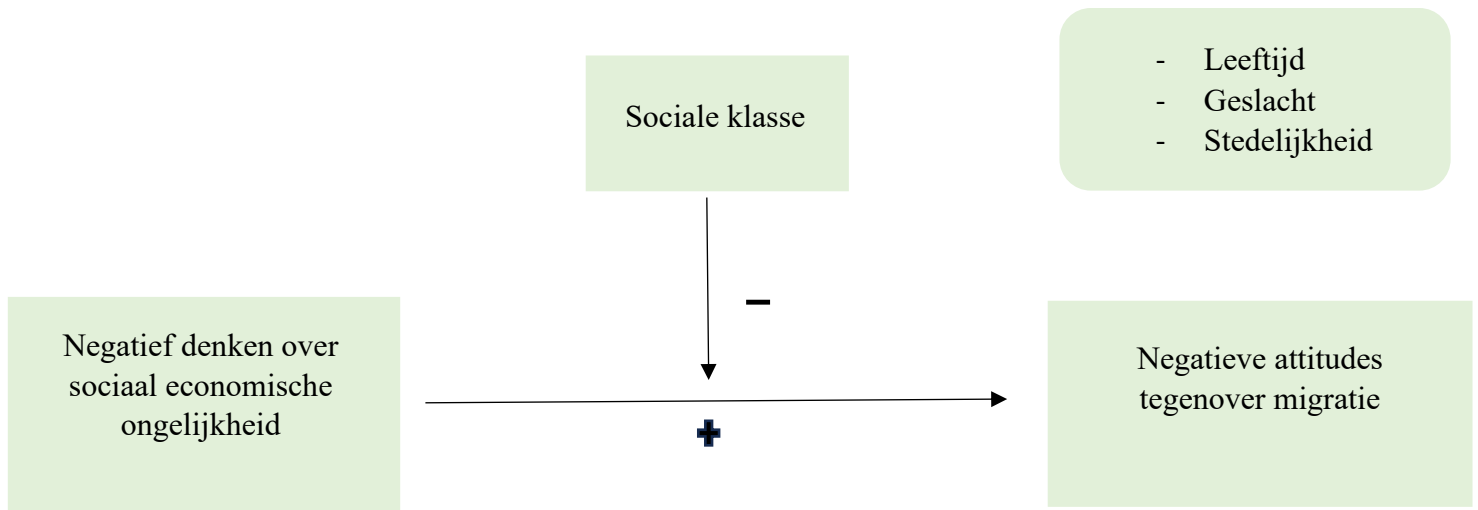
voor concurrentie een anti-immigratie sentiment (Kudrnac et al., 2024). Hoewel deze theorieën mogelijk een verklaring geven voor de negatieve attitudes tegenover migratie, is er in de bestaande literatuur nog weinig onderzoek gedaan naar de directe relatie tussen negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie.

Tevens kan sociale klasse een belangrijke rol spelen in hoe mensen sociaaleconomische ongelijkheid en migratie ervaren en interpreteren. Sociale klasse refereert binnen deze context naar de economische positie van mensen binnen de samenleving (Krieger et al., 1997). Hierbij wordt in dit onderzoek een onderscheid gemaakt in een lage sociale klasse (lagere klasse, werkende klasse, lagere middenklasse) en een hoge sociale klasse (middenklasse, hogere middenklasse en hogere klasse) (Lenen, 2024). Hoewel mensen al snel negatief tegenover sociaaleconomische ongelijkheid staan (Sociaal Cultureel Plan Bureau, 2023), verschillen ze in hun opvatting over de gewenste economische verdeling (van der Waal et al., 2010). Zo zijn lagere klassen met name voor een vorm van economische gelijkheid die zich uitsluitend richt op autochtone Nederlanders. Terwijl hogere klassen, dankzij hun economische positie, minder behoefte hebben aan economische herverdeling (Sociaal Cultureel Plan Bureau, 2023) en daarbij ook een minder sterke voorkeur hebben tussen wie deze redistributie plaats vindt (van der Waal et al., 2010).

Rechts-populistische partijen spelen in op het gelijkheidsideaal van lagere sociale klassen en willen de behoeften van de ‘doorsnee werkende Nederlander’ voorop stellen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het categoriserende karakter van de politiek, waarin het ‘wij’ tegen ‘zij’ is. Hierin verwijst ‘wij’ naar de ‘doorsnee Nederlander’ en ‘zij’ naar de elite, die volgens populisten onterecht verschillende outgroups en minderheden voortrekken en hierdoor de autochtone Nederlander benadelen (Salmela & Von Scheve, 2018). Binnen populistische retoriek worden de hierboven besproken strategieën zoals de ‘zondeboktheorie’ en de ‘competitietheorie’ ingezet om negatieve attitudes tegenover migratie te legitimeren. Wegens een onzekere economische positie en gevoelens van onrecht, slaat deze retoriek beter aan bij lagere sociale klassen (Shejaj et al., 2021). Dit suggereert dat sociale klasse mogelijk leidt tot een verschillend verband tussen negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie. Zodoende wordt er in dit onderzoek de volgende vraag gehanteerd:

Leidt negatief denken over sociaal economische ongelijkheid tot negatieve attitudes tegenover migratie? Welke rol speelt sociale klasse?

Bij deze onderzoeksvraag is het volgende onderzoeksmodel opgesteld:

Figuur 1: onderzoeksmodel

Dit zal onderzocht worden op basis van data uit het LISS panel (LISS panel, 2024). Deze dataset betreft antwoorden van Nederlandse huishoudens over verschillende sociale vraagstukken. Door middel van het bestuderen van bestaande literatuur worden er hypothesen gevormd. In het methoden hoofdstuk komen de operationalisaties aan bod, waarin wordt belicht hoe de data meetbaar is gemaakt voor dit onderzoek. Vervolgens worden de resultaten gepresenteerd en de hypothesen getoetst in het resultatenhoofdstuk. Tenslotte worden de resultaten geïnterpreteerd in de conclusie, gevolgd met een discussie hoofdstuk waarin deze worden vergeleken met de theoretische bevindingen en mogelijke tekortkomingen worden besproken.

Theoretisch kader

Zoals hierboven wordt benoemd is het niet vanzelfsprekend dat negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid leidt tot negatieve attitudes tegenover migratie. In de bestaande literatuur is onderzocht hoe negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie met elkaar verband houdt en welke rol sociale klasse hierbij speelt. In dit hoofdstuk zal er allereerst in worden gegaan op de verschillende opvattingen over ongelijkheid. Vervolgens wordt er ingegaan op hoe lagere sociale klassen gevoeliger zijn voor populisme en meer waarde hechten aan nationale identiteit als statusbron. Deze verklaringen wijzen op een effect van sociale klasse op de mate waarin negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid leidt tot negatieve attitudes tegenover migratie. Tot slot worden er op basis van deze bevindingen twee hypothesen gevormd.

Verschillende opvattingen over ongelijkheid

Vanwege een verschillende economische situatie, hebben sociale klassen een verschillende interpretatie van ongelijkheid. Lagere klassen worden door hun economische kwetsbaarheid en beperkte toegang tot middelen direct geconfronteerd met sociaaleconomische ongelijkheid. Terwijl hogere klassen deze economische onzekerheid niet direct ervaren waardoor zij doorgaans minder negatief tegenover sociaaleconomische ongelijkheid staan (Langseather & Evans, 2020; Sociaal Cultureel Planbureau, 2023).

Bovendien verschillen sociale klassen niet alleen in de mate waarin zij negatief denken over ongelijkheid, maar wordt dit concept doorgaans uiteenlopend gedefinieerd. Deze verschillende opvattingen zijn niet enkel toe te schrijven aan het verschil in economische posities (Langseather & Evans, 2020). Zo blijkt uit een onderzoek van Van der Waal et al. (2010) dat laagopgeleiden een exclusief beeld hebben van gelijkheid, waarin economische redistributie louter hoort plaats te vinden tussen autochtone Nederlanders. In deze studie werd bevestigd dat dit oorzakelijk samenhangt met de beperkte beschikking over cultureel kapitaal van lager opgeleiden (Van der Waal et al., 2010). Zij hebben minder het idee dat cultuur sociaal is geconstrueerd en daarmee veranderlijk is (Bourdieu, 1986). Als gevolg daarvan houdt men vast aan de eigen cultuur en wordt deze beschouwd als ‘de juiste’. Waardoor lager opgeleiden over het algemeen minder open staan voor andere culturen en minder bereid zijn om solidariteit te voelen met migranten. Hoewel het onderzoek van van der Waal et al. (2010) zich richt op het onderscheid tussen laag- en hoogopgeleiden, blijkt dat opleidingsniveau een sterke voorspeller is van sociale klasse (Sociaal Cultureel Planbureau, 2023). Daarom kan bovenstaande redenering ook gelden in de context van lage- en hoge sociale klassen.

Bovenstaande benadering van ongelijkheid zijn in lijn met de bevindingen van Lamont (2009). Zij stelt dat de arbeidersklasse ongelijkheid benadert vanuit een morele invalshoek, waarin ongelijkheid wordt beoordeeld vanuit een sterk “arbeidsethos”. Binnen dit denkkader wordt men beoordeeld op de mate van hard en eerlijk werk dat men verricht. Zodoende wordt er door de arbeidersklasse een aversie gekweekt jegens mensen die onterecht profiteren van overheidsvoorzieningen. Dit is volgens Lamont (2009) een frustratiepunt van de arbeidersklasse ten opzichte van migranten – waarbij wordt geargumenteed dat het arbeidsethos van de arbeidersklasse botst met het gepercipieerde arbeidsethos van migranten. Op basis van interviews met de arbeidersklasse in Frankrijk en Amerika concludeert Lamont (2009) dat migranten vaak niet als onderdeel van een wederkerige samenleving worden gezien en dat leden van de arbeidersklasse om deze reden geen solidariteit voelen jegens migranten. Op grond van deze redenering kan er worden verondersteld dat het

gelijkheidsideaal van de (lagere) arbeidersklasse exclusief gericht is op mensen die met arbeid bijdragen aan de samenleving.

Daarentegen zijn hogere klassen sneller geneigd om sociaaleconomische ongelijkheid te benaderen vanuit een meritocratische opvatting, waarin wordt gesteld dat de verkregen sociale positie samenhangt met eigen verdiensten (Mijs, 2020). Dit wijst mogelijk op meer sympathie vanuit hogere klassen met migranten, aangezien zij - in tegenstelling tot lagere sociale klassen - door ongelukkige omstandigheden niet de kans hebben gekregen om een hogere sociale positie te verwerven.

Deze verschillende opvattingen over ongelijkheid tussen sociale klassen, leiden ertoe dat er mogelijk een verschillend verband geldt in de mate waarin negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid leidt tot negatieve attitudes tegenover migratie. Hierbij speelt politieke retoriek vanuit populistische partijen een grote rol, evenals het verschil in statusbronnen tussen hoge en lage sociale klassen.

Populisme

Populistische retoriek kan een grote rol spelen in het aanspreken van gevoelens van onrecht en in het opwekken van negatieve attitudes tegenover migratie. Onderzoek toont een toename in de populariteit van rechts-populistische partijen, met name binnen de (lage) arbeidersklasse (Gidron & Hall, 2017). Gevoelens van onrecht worden gevoed door politieke retoriek van rechts-populistische partijen, waarin immigranten worden afgebeeld als buitenstaanders die een dreiging vormen voor de nationale identiteit, waardoor negatieve attitudes tegenover migratie worden gestimuleerd (Boeynaems et al., 2021).

De literatuur wijst erop dat economisch onzekere burgers meer geneigd zijn om rechts populistische partijen te steunen (Betz, 1994; Kitchelt, 1997). In tijden van economische onzekerheid en culturele angst ontstaan er populistische neigingen, met name onder burgers die zich benadeeld voelen (Shehaj et al., 2021). Zo blijkt dat de populariteit van rechts-populistische partijen groeien in tijden van economische onzekerheid (Rama & Cordero, 2018). Salmela en von Scheve (2018) stellen dat rechts populistische retoriek is gestegen in populariteit, omdat het effectief inspeelt op emoties van mensen. Emoties zoals 'angst', 'boosheid' en 'haat' worden eenvoudig ontketend bij economisch onzekere burgers (Salmela & von Scheve, 2018). Volgens Salmela en von Scheve (2018) gaat het hierbij om de angst voor het verliezen van sociale status en voorzieningen. En promoot populistische retoriek boosheid en haat gericht op mensen die een goed leven hebben zonder hier hard voor te moeten werken, zoals politici en topmanagers met een hoog inkomen, mensen in de bijstand

en vluchtelingen “die worden ondersteund door de staat” (Salmela & Von Scheve, 2018, p. 440). Zodoende ontstaat er een vorm van rancune tegenover politieke en culturele elites, die ervan worden beschuldigd etnische, religieuze en seksuele minderheden voor te trekken ten koste van de meerderheidsgroep (Salmela & Von Scheve, 2018, p. 440).

Verklaringen zoals de zondebok- en competitietheorie spelen een centrale rol in het anti-immigratie sentiment van rechts-populistische partijen. De zondeboktheorie stelt dat er bij frustratie binnen een groep, boosheid ontladen moet worden. Wanneer de ware oorzaak van deze boosheid ongrijpbaar is of niet herleid kan worden, richt ze zich op een willekeurig of zwakker doelwit (Zawadzki, 1948). Zodoende wordt ontevredenheid omgezet in negatieve attitudes jegens migranten.

Daarnaast wordt er door rechts-populistische partijen gebruik gemaakt van de competitietheorie. Deze stelt dat een toename van het aantal immigranten in een gemeenschap kan leiden tot angsten voor competitie om sociale en economische middelen, wat negatieve attitudes tegenover migratie stimuleert (Gorodzeisky & Semyonov, 2016) .

Doordat rechts-populistische retoriek gericht is op het inspelen op bovenstaande emoties, slaat deze retoriek goed aan bij mensen die zich niet gezien voelen door de politiek en ontevreden zijn met hun maatschappelijke positie. Hierdoor wordt het verband tussen negatieve percepties van ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie versterkt bij lagere sociale klassen (Boeynaems et al., 2021).

Statusbronnen

Een mogelijke andere verklaring voor een verschillend effect van sociale klasse in de relatie tussen negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie, is het verschil in het hebben van statusbronnen. Zo hebben hogere klassen meer economisch, cultureel en sociaal kapitaal, waaraan zij hun status kunnen ontleen (Bourdieu, 1986), waardoor zij minder behoefte hebben aan nationale identiteit als statusbron. Terwijl voor lagere klassen geldt dat zij doorgaans minder economisch, cultureel en sociaal kapitaal hebben (Sociaal Cultureel Planbureau, 2023) en hierdoor meer waarde hechten aan nationale identiteit als statusbron. Zodoende kunnen migranten eerder worden gezien als een bedreiging voor deze identiteit en ontstaan er hier gemakkelijker negatieve attitudes tegenover migratie.

Gidron & Hall (2017) suggereren dat de angst om status te verliezen, als gevolg van de komst van migranten, ertoe leidt dat vooral in lagere klassen de populariteit van populistische partijen toeneemt. Inglehart & Norris (2019) onderzoeken hierbij het effect van een ‘cultural backlash’. Deze theorie stelt dat de progressieve ontwikkelingen sinds de tweede

decennia van de 20^e eeuw hebben gezorgd voor een tegenbeweging die de opkomende invloed van progressieve waarden actief afwijst (Inglehart & Norris, 2019). De leden van de arbeidersklasse hebben als gevolg van deze progressieve ontwikkelingen in de tweede helft van de 20^e eeuw, het gevoel dat hun status is afgenomen, waardoor hun gevoelens sterk resoneert met populistische partijen die de nadruk leggen op het herstellen van nationale identiteit (Gidron & Hall, 2017). Zodoende leiden bedreigingen van sociale status – in de vorm van toenemende aantallen migranten - tot negatieve attitudes tegenover migranten.

Daarentegen stellen Inglehart & Norris (2019) dat hoger opgeleiden vaak meer een kosmopolitisch wereldbeeld aanhangen. Dit wereldbeeld benadrukt het hebben van open grenzen, gedeelde multiculturele waarden, diversiteit en een samenleving gericht op inclusiviteit (Inglehart & Norris, 2019, p. 7). Binnen dit wereldbeeld staat nationale identiteit minder centraal, omdat er volgens aanhangers van een kosmopolitisch wereldbeeld geen unilateraal idee bestaat over nationale identiteit. De studie van Janmaat (2006) betoogt dat het soort nationale identiteit (etnisch, cultureel of politiek) niet zo zeer een voorspeller is van negatieve attitudes tegenover migratie, maar eerder de sterkte van de nationale identiteit. En deze is bij lagere klassen doorgaans sterker (Gidron & Hall, 2017), waardoor zij sneller geneigd zijn negatieve attitudes te ontwikkelen tegenover migratie (Janmaat, 2006).

Doordat de populariteit van populistische partijen in recente jaren sterk is gestegen (Inglehart & Norris, 2016), leidt dit mogelijk tot een positief verband tussen negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie. Zodoende luidt de eerste hypothese:

H1: Naarmate men negatiever denkt over sociaaleconomische ongelijkheid, heeft men meer negatieve attitudes tegenover migratie.

Daarnaast suggereren bovenstaande bevindingen en redeneringen dat sociale klasse zorgt voor een verschillend effect van de relatie tussen negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid op negatieve attitudes tegenover migratie, hetgeen leidt tot de formulering van de volgende hypothese:

H2: De mate waarin negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid samenhangt met negatieve attitudes tegenover migratie neemt toe naarmate de sociale klasse afneemt

Controle-variabelen

Om de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek te waarborgen, dient er rekening te worden gehouden met de controlevariabelen. Zo wordt er verwacht dat de factoren: leeftijd,

geslacht en stedelijkheid een mogelijke invloed hebben op de mate van negatieve attitudes tegenover migratie en dient hiervoor gecontroleerd worden.

De leeftijd van mensen kan een rol spelen in de mate van negatieve attitudes tegenover migratie. Zo hebben oudere mensen eerder conservatieve stigmatiserende ideeën (Arendse & van der Ende, 2013), waardoor ze mogelijk een negatievere houding hebben tegenover migranten.

Daarnaast kan geslacht een rol spelen in de mate van negatieve attitudes tegenover migratie. Zo blijkt uit onderzoek dat mannen vaker een rechtse politieke ideeën aanhangen (Gidengil et al., 2003), welke vaak negatievere opvattingen heeft tegenover migratie. Ook blijkt uit onderzoek dat in landen met meer economische ongelijkheid, mannen vaker racistische opvattingen hebben (Caller & Gorodzeisky, 2022). Dit suggereert een mogelijk verschillend effect voor geslacht in het hebben van negatieve attitudes tegenover migratie.

Methoden

Data en procedure

Dit onderzoek maakt gebruik van een deel van de data uit het LISS (Langlopende Internet Studies voor de sociale wetenschappen) panel. Het LISS panel bestaat uit zo'n 5000 huishoudens verspreid over heel Nederland. Deze huishoudens worden geselecteerd met behulp van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en vullen via het internet vragenlijsten in om zo mee te werken aan sociologisch onderzoek (LISS panel, z.d.).

Dit onderzoek richt zich op de data van een gestructureerde vragenlijst over werkbeleving en maatschappelijke opvattingen (Lenen, 2024). De data is verzameld tussen mei en juni in 2024. Hierbij is gebruik gemaakt van een willekeurige steekproef van panelleden tussen de 18 en 66 jaar oud. De vragenlijst is voorgelegd aan 3998 panelleden, waarvan 2719 respondenten de vragenlijst hebben ingevuld en 2686 deze volledig in hebben gevuld (responspercentage 67,2%) (Lenen, 2024).

Er zijn enkele bewerkingen uitgevoerd op de data. Zo is er gekozen voor het selecteren van enkel autochtone Nederlanders in de dataset, omdat mensen met een migratieachtergrond mogelijk positiever tegen migratie aankijken. Door het verwijderen van allochtonen in de dataset kan er een zuivere toetsing plaatsvinden van het hoofdeffect van de relatie tussen negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie. Ten slotte zijn de antwoordmogelijkheden die ongeldig waren als missende waarde

opgegeven. Na het verwijderen van de missende waarden zijn er 1953 respondenten overgebleven (zie bijlage 1 & 2).

Operationalisaties

Om de data uit de dataset van het LISS panel meetbaar te maken, zijn er enkele bewerkingen uitgevoerd. De mate waarin men negatief denkt over sociaaleconomische ongelijkheid is gemeten via de volgende 5 items: (1) De verschillen in inkomen zijn in Nederland te groot, (2) De overheid moet werklozen een fatsoenlijke levensstandaard garanderen, (3) De overheid moet maatregelen nemen om verschillen tussen arm en rijk kleiner te maken, (4) Bedrijven moeten maatregelen nemen om verschillen in beloning tussen hun werknemers met hoge lonen en met lage lonen te verkleinen, (5) Ik maak me kwaad over verschillen in rijkdom tussen de rijken en de armen. Door deze items te combineren tot een schaal, worden er verschillende aspecten van houdingen tegenover sociaaleconomische ongelijkheid meegenomen. Hierbij kon men antwoorden op een 7-punt schaal, waarbij 1= helemaal oneens en 7= helemaal eens. Een hoge score op deze items betekent dat men negatief denkt over sociaaleconomische ongelijkheid. Van het gemiddelde van de 5 itemscores is een (continue) schaal (1 tot 7) gemaakt ($\alpha = 0,86$). Deze nieuwe variabele heet: *negseo* (zie bijlage 1).

De mate waarin men een negatieve attitude heeft tegenover migratie is gemeten via de volgende 5 items: (1) Het culturele leven in Nederland wordt over het algemeen verrijkt (beter gemaakt) door mensen uit andere landen die hier zijn komen wonen, (2) Nederland is een betere plek geworden door mensen uit andere landen die hier zijn komen wonen, (3) Nederland had eigenlijk nooit gastarbeiders binnen moeten laten, (4) Mensen met een migratieachtergrond nemen de banen in van mensen zonder een migratieachtergrond, (5) De belangen van werknemers zonder een migratieachtergrond zijn belangrijker dan die van mensen met een migratieachtergrond. Door deze items te combineren tot een schaal, worden er verschillende gronden van een negatieve attitude tegenover migratie meegenomen. Zo gaan items 1 en 2 over de mate van verrijking (Estrada-Villaseñor et al., 2025), item 3 over de algemene houding tegenover migratie en item 4 en 5 over de mate van gepercipieerde concurrentie (Estrada-Villaseñor et al., 2025). Hierbij kon men antwoorden op een 7-punt schaal waarbij 1= helemaal oneens en 7 = helemaal eens. Van de eerste twee items is de schaal gespiegeld, zodat een hoge score overeenkomt met een negatieve attitude tegenover migratie. De itemscores zijn bij elkaar opgeteld en gemiddeld tot een (continue) schaal (1 tot 7) ($\alpha = 0,81$). Deze nieuwe variabele heet: *negmig* (zie bijlage 1).

Sociale klasse is gemeten aan de hand van het item *klassebew4*. Hierbij is de volgende vraag gehanteerd: ‘Als u hieruit uw sociale klasse zou moeten kiezen, welke kiest u dan?’ Waarbij men kon antwoorden in de volgende categorieën: lagere klasse (=1), werkende klasse (=2), lagere middenklasse (=3), middenklasse (=4), hogere middenklasse (=5) en hogere klasse (=6). Deze variabele meet dus een subjectieve vorm van sociale klasse, waarbij de respondent zichzelf in een klasse plaatst.

Voor de controlevariabelen: geslacht, leeftijd en stedelijkheid, geldt voor het item *geslacht* man (=1), vrouw (=2) en anders (=3). Hierbij is ‘anders’ als missende waarde opgegeven, zodat de nieuwe variabele van geslacht ‘*geslacht_nieuw*’ een dummyvariabele is, wat de analyses vergemakkelijkt. Voor leeftijd is gebruik gemaakt van het item *leeftijd* met een schaal die loopt van 18 t/m 66 jaar. Tenslotte is stedelijkheid gemeten aan de hand van het item *stedelijkheid woonplaats*. Waarbij men kon antwoorden in de volgende categorieën: zeer sterk (=1), sterks stedelijk (=2), matig stedelijk (=3), weinig stedelijk (=4), niet stedelijk (=5). Hierbij is stedelijkheid gedefinieerd in omgevingsadressendichtheid per vierkante kilometer met zeer sterk (=2500 of meer), sterk (= 1500 tot 2500), matig (= 100 tot 1500), weinig (=500 tot 1000), niet (= minder dan 500). Omdat een hoge score hier niet overeenkomt met een sterkere stedelijkheid, is dit item gespiegeld. De nieuwe variabele heet *sted_omgekeerd*.

Analyseopzet

Om de hypothesen (1) Naarmate men negatiever denkt over sociaaleconomische ongelijkheid, heeft men meer negatieve attitudes tegenover migratie en (2) De mate waarin negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid samenhangt met negatieve attitudes tegenover migratie neemt toe naarmate de sociale klasse afneemt, te toetsen is er een hiërarchische lineaire regressieanalyse uitgevoerd, waarin vier modellen worden geschat met *negmig* als afhankelijke variabele.

Het eerste model betreft de controlevariabelen *leeftijd*, *geslacht_nieuw* en *sted_omgekeerd* als onafhankelijke variabelen. Hierin is er gekeken naar het effect van geslacht, leeftijd en stedelijkheid op de afhankelijke variabele.

In het tweede model wordt de onafhankelijke gecentreerde variabele *negseo_centr* toegevoegd. Dit model bevat de onafhankelijke variabele en de controlevariabelen. Hierin is het hoofdeffect tussen negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid op negatieve attitudes tegenover migratie, gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en stedelijkheid getoetst (hypothese 1).

In het derde model wordt de moderatievariabele *sockl_centr* toegevoegd. Dit model bevat de onafhankelijke variabele, moderatievariabele, controlevariabelen. Hierin is er gekeken naar het effect van sociale klasse op negatieve attitudes tegenover migratie.

In het vierde model wordt de interactieterm *negseoxsockl* toegevoegd. Het model bevat de onafhankelijke variabele, moderatie variabele, controle variabelen en de interactieterm. Hierin is het interactie-effect getoetst (hypothese 2) van sociale klasse op het effect van negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie, gecontroleerd voor leeftijd, geslacht en stedelijkheid.

Resultaten

In het resultaten hoofdstuk wordt er allereerst gekeken naar de univariate en bivariate statistieken als onderdeel van de beschrijvende statistieken. De univariate statistieken geven inzicht in de verdeling van de in de analyse opgenomen variabelen. En de bivariate statistieken onderzoeken de onderlinge samenhang tussen variabelen, om mogelijke schijnverbanden te signaleren en een beeld te krijgen van eventuele multicollineariteit. Vervolgens wordt na het uitvoeren van de lineaire regressie de kwaliteit van het model beoordeeld. Tot slot zijn de volgende hypothesen aan de hand van de regressieresultaten getoetst:

H1: Naarmate men negatiever denkt over sociaaleconomische ongelijkheid, heeft men meer negatieve attitudes tegenover migratie.

H2: De mate waarin negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid samenhangt met negatieve attitudes tegenover migratie neemt toe naarmate de sociale klasse afneemt

Beschrijvende statistieken

In tabel 1 staan de beschrijvende statistieken van de in de analyse opgenomen variabelen. De subset van de dataset betreft een grootte van 1953 respondenten. Het gemiddelde van negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid is 4,56 (SD=1,18) op een schaal van 1 tot 7. Hieruit blijkt dat er over het algemeen vrij negatief wordt gedacht over sociaaleconomische ongelijkheid. Het gemiddelde van negatieve attitudes tegenover migratie op een schaal van 1 tot 7 is 3,46 (SD=1,15). Deze score ligt meer in het midden van de schaal en duidt er daarom op dat men gemiddeld niet negatief tegenover migratie staat, maar ook niet positief. Het gemiddelde van sociale klasse is 3,91 (SD=1,06) op een schaal van 1 tot 6, dit betekent dat de gemiddelde respondent behoort tot de middenklasse. De gemiddelde leeftijd ligt ongeveer bij

47 jaar. Daarnaast zijn er meer vrouwen dan mannen in de dataset (53,8 % vrouw, 46,2% man). En duidt het gemiddelde van 3,19 (SD=1,34) van stedelijkheid op een gemiddelde stedelijkheid binnen de dataset.

Tabel 1: Beschrijving van de in de analyse opgenomen variabelen: gemiddelde (standaarddeviatie), minimum- en maximumwaarde en totaal aantal respondenten

Variabele	Gemiddelde (standaarddeviatie ^a)	Minimum	Maximum	N totaal
Negatief denken sociaal economische ongelijkheid	4,56 (1,18)	1	7	1953
Negatieve attitudes tegenover migratie	3,46 (1,15)	1	7	1953
Sociale klasse (6 items)	3,91 (1,06)	1	6	1953
Leeftijd	46,69 (14,01)	18	67	1953
Geslacht	46,2% man	0	1	1953
0=man, 1=vrouw	53,8% vrouw			
Stedelijkheid (5 items)	3,19 (1,34)	1	5	1953

a Bij nominale variabelen is de frequentieverdeling vermeld in percentages

In tabel 2 worden de bivariate statistieken gepresenteerd. Hieruit blijkt dat alle correlaties tussen de onafhankelijke variabelen (negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en sociale klasse) en de afhankelijke variabele (negatieve attitudes tegenover migratie) significant zijn. Allereerst, blijkt uit de negatieve correlatie ($r = -0,20$, $p < 0,01$) tussen negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie dat naarmate er negatiever wordt gedacht over ongelijkheid, negatieve attitudes tegenover migratie afnemen. Ook blijkt uit de negatieve correlatie tussen sociale klasse en negatieve attitudes tegenover migratie ($r = -0,22$, $p < 0,0$), dat als sociale klasse omhooggaat de mate van negatieve attitudes tegenover migratie afnemen. Daarnaast valt op dat de negatieve correlatie ($r = -0,17$, $p < 0,01$) tussen sociale klasse en negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid erop duidt dat naarmate sociale klasse omhooggaat dat men minder negatief denkt over sociaaleconomische ongelijkheid.

Tenslotte valt op dat enkel de correlatie tussen leeftijd en negatieve attitudes tegenover migratie ($r = 0,03$) niet significant is van de controlevariabelen. Zo blijkt uit de vrij zwakke negatieve correlatie tussen geslacht en negatieve attitudes tegenover migratie ($r = -0,05$, $p < 0,05$), dat vrouwen minder negatievere attitudes tegenover migratie hebben. En uit de

negatieve correlatie tussen stedelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie ($r = -0,17$, $p < 0,01$) blijkt dat naarmate men meer stedelijk woont, men minder negatieve attitudes tegenover migratie ontwikkelt.

Tabel 2: Correlaties (op basis van pearsons correlations) van alle variabelen die zijn opgenomen in de analyse

	1. neg. seo	2. Neg. Attitudes migratie	3. sociale klasse	4. leeftijd	5. geslacht	6. stedelijkheid
1. Negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid						
2. Negatieve attitudes tegenover migratie	-0,20**					
3. Sociale klasse	-0,17**	-0,22**				
4. Leeftijd	0,05*	0,03	-0,04			
5. Geslacht	0,11**	-0,05*	-0,05*	-0,06**		
6. Stedelijkheid	0,01**	-0,17**	0,07**	-0,11**	-0,00	

* significant bij $p < 0,05$, ** significant bij $p < 0,01$, tweezijdig toets; $N = 1953$

Modelevaluatie

Om de hypothesen te toetsen is er een hiërarchische lineaire regressie uitgevoerd. De resultaten hiervan staan in tabel 3 (voor de volledige analyse, zie bijlage 2). Deze regressieanalyse is uitgevoerd in vier stappen met als afhankelijke variabele negatieve attitudes tegenover migratie.

Het eerste model betreft enkel de onafhankelijke variabele negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid, om te kijken naar het directe effect van negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid op negatieve attitudes tegenover migratie. Vervolgens zijn in model 2 de drie controlevariabelen toegevoegd aan het voorgaande model (leeftijd, geslacht en stedelijkheid), om te kijken naar het gecontroleerde hoofdeffect. Aan de hand van model 2 zal hypothese 1 worden getoetst. In model 3 is de modererende variabele sociale klasse aan het voorgaande model toegevoegd om te kijken naar het effect van de modererende variabele op de afhankelijke variabele. Tot slot is in model 4 de interactievariabele van

negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en sociale klasse toegevoegd aan het voorgaande model. Zodoende, wordt het interactie-effect getoetst aan de hand van hypothese 2.

Om de betrouwbaarheid van bovenstaande resultaten te waarborgen wordt de kwaliteit van het model beoordeeld. Dit wordt gedaan aan de hand van de modelfit, het controleren van assumpties, multicollineariteit en uitbijters.

Modelfit

In Tabel 3 staan de resultaten van de R^2 adjusted en de F-change. Hieruit kan worden opgemaakt of het model significant verbeterd is ten opzichte van het voorgaande model. Wanneer het model significant is, wil dit zeggen dat de variabelen die zijn opgenomen in het model, beter de verschillen in de afhankelijke variabelen kunnen verklaren dan het voorgaande model.

Uit model 1 met alleen de controlevariabelen is de R^2 adjusted 0,04. Dit wil zeggen dat 4% van de verschillen in negatieve attitudes tegenover migratie verklaard kunnen worden door de controlevariabelen leeftijd, geslacht en stedelijkheid. Model 1 is significant beter dan het lege model met alleen het gemiddelde van negatieve attitudes tegenover migratie (F-change = 79,32, $p < 0,01$).

Door het toevoegen van de variabele negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid in model 2, stijgt R^2 naar 0,06. Uit de F-change (F-change = 15,77, $p < 0,01$) blijkt dat dit model significant beter is dan model 1 met alleen de controlevariabelen.

Door het toevoegen van sociale klasse in model 3 neemt de R^2 adjusted wederom toe tot 0,12. Uit de F-change (F-change = 129,12, $p < 0,01$) blijkt dat het model hierdoor significant verbeterd is ten opzichte van model 2.

Tot slot blijkt dat de R^2 adjusted gelijk blijft aan 0,12 in model 4. Het toevoegen van de interactieterm aan het model leidt dus niet tot meer verklaring van de verschillen in negatieve attitudes tegenover migratie. Toch blijkt uit de F-change (F-change = 14,91, $P < 0,01$), dat het model significant beter is dan model 3.

Tabel 3: resultaten van een stapsgewijze lineaire regressieanalyse met negatieve attitudes tegenover migratie als afhankelijke, negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid als onafhankelijke en sociale klasse als modererende variabele.

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4	
	b	SE	b	SE	b	SE	b	SE
Intercept	3,92**	0,12	3,79**	0,12	3,77**	0,11	3,77**	0,11
Leeftijd	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Geslacht (1=vrouw)	-0,11*	0,05	-0,06	0,05	-0,08**	0,05	-0,08	0,05
Stedelijkheid	-0,14**	0,02	-0,12**	0,02	-0,11**	0,02	-0,10**	0,02
Negatief denken sociaaleconomische ongelijkheid			-0,18**	0,02	-0,22**	0,00	-0,21**	0,00
Sociale klasse					-0,27**	0,02	-0,26**	0,02
Negatief denken sociaaleconomische ongelijkheid x Sociale klasse							-0,07**	0,02
R ² adjusted	0,04		0,06		0,12		0,12	
F-change	79,32**		15,77**		129,12**		14,91**	
N	1953		1953		1953		1953	

*Significant bij $p < 0,05$; **significant bij $p < 0,01$

Assumpties, multicollineariteit en uitbijters

Voordat er wordt uitgegaan van de betrouwbaarheid van de resultaten uit de lineaire regressie, moet er worden voldaan aan de assumpties van lineaire regressie. Dit zijn onafhankelijke waarden, lineariteit, homoscedasticiteit en normaliteit. De resultaten van deze controle zijn besproken in bijlage 3. Hieruit blijkt dat deze grotendeels ongeschonden zijn.

Vervolgens is er gekeken naar mogelijke multicollineariteit aan de hand van de VIF-waarden. Hieruit bleek dat de hoogste VIF-waarde niet hoger was dan 1,1 en er dus geen sprake is van multicollineariteit.

Tenslotte, is er onderzoek gedaan naar uitbijters. Hieruit bleek dat er enkele uitbijters waren, maar dat het uithalen van deze uitbijters weinig effect had op het model (zie bijlage 3).

Hypothesetoetsing

In de volgende sectie worden de hypothesen getoetst die volgen uit de theorie. De volledige uitwerking van de analyses en berekeningen staan in bijlage 2.

De eerste hypothese: *Naarmate men negatiever denkt over sociaaleconomische ongelijkheid, heeft men meer negatieve attitudes tegenover migratie*, wordt getoetst aan de hand van model 2. Uit tabel 3 blijkt dat de helling van negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid negatief is ($B = -0,18$, $p < 0,01$). Dit wil zeggen dat als iemand negatiever is over sociaaleconomische ongelijkheid, deze positievere attitudes ontwikkelt tegenover migratie. De significante negatieve helling is niet in overeenstemming met hypothese 1, waarin werd gesteld dat meer negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid zou leiden tot meer negatieve attitudes tegenover migratie.

Om een beter beeld te geven over het gevonden verband tussen negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie, is de uitkomst van een veelvoorkomende lagere score (antwoordcategorie 4) van negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid vergeleken met een veelvoorkomende hogere score (antwoordcategorie 6). Deze waarden zijn ingevuld in de vergelijking die volgt uit model 2 (zie tabel 3). Hieruit blijkt dat iemand met een score van 4 op negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid hoger scoort (3,07) op negatieve attitudes tegenover migratie dan iemand met een score van 6 (2,71). Dit suggereert dat iemand die hoger scoort op negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid, in mindere mate negatieve attitudes tegenover migratie ontwikkelt. Dit verschil is tamelijk klein: 0,36 op een schaal van 1 tot 6.

Hypothese 2 luidt: *De mate waarin negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid samenhangt met negatieve attitudes tegenover migratie neemt toe naarmate de sociale klasse afneemt*. Deze hypothese wordt getoetst aan de hand van de resultaten uit model 3 en model 4 (zie tabel 3). Uit model 3 blijkt dat sociale klasse een negatieve helling heeft ($B = -0,27$, $p < 0,01$), dit wijst erop dat naarmate iemand een hogere sociale klasse heeft, deze minder negatieve attitudes tegenover migratie ontwikkelt. Als er vervolgens wordt gekeken naar het interactie-effect in model 4 blijkt dat deze toevoeging zorgt voor weinig tot geen verandering in de R^2 adjusted (R^2 adjusted = 0,12, R^2 adjusted = 0,12). Echter, het blijkt dat de F-change (F-change = 14,91, $P < 0,01$) wijst op een significante verbetering ten opzichte

van model 3. Daarnaast is de negatieve helling van de interactieterm significant ($B=-0,07$, $p<0,01$). Dit wil zeggen dat het verband tussen negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie afneemt, naarmate sociale klasse toeneemt. Zodoende is deze bevinding in lijn met de hypothese, die stelde dat het hoofverband positiever wordt naarmate sociale klasse afneemt.

Om een beter beeld te geven van bovenstaand interactie-term, is het verschil in helling van negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid van een negatieve waarde op sociale klasse (-1) vergeleken met een positieve waarde op sociale klasse (1). Deze waarden zijn ingevuld in de vergelijking die volgt uit model 4 (zie tabel 3). Hieruit blijkt dat iemand uit een lagere sociale klasse met dezelfde score (4) op negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid hoger scoort (3,47) dan iemand uit een hogere klasse (2,39) op negatieve attitudes tegenover migratie. Dit suggereert dat een lagere sociale klasse sneller een negatieve attitude tegenover migratie ontwikkelen bij negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid, dan hogere sociale klassen. Het verschil tussen klassen is 1,08 op een schaal van 1 tot 6, wat duidt op ongeveer één stijging in categorie richting een negatieve attitude tegenover migratie voor iemand met een lagere sociale klasse.

Conclusie

De centrale vraag van dit onderzoek luidde: “leidt negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid tot negatieve attitudes tegenover migratie en wat is de rol van sociale klasse?”. De resultaten suggereren dat negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid niet leidt tot negatieve attitudes tegenover migratie. Sterker nog: de resultaten wijzen op een tegengesteld verband; naarmate men negatiever denkt over sociaaleconomische ongelijkheid, staat men positiever tegenover migratie. Aangezien er in de literatuur met name bewijs is gevonden voor een verschillend effect van sociale klasse in de relatie tussen negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie, is dit resultaat niet opmerkelijk. Zo blijkt uit het onderzoek dat sociale klasse een rol speelt in dit verband. Zoals werd verwacht geldt voor een lagere sociale klasse dat negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid in sterkere mate samenhangt met negatievere attitudes tegenover migratie, dan bij hogere sociale klassen het geval is.

Discussie

Er zijn enkele verklaringen mogelijk voor het negatieve verband tussen negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie. Zo wees de literatuur op een verschillend verband tussen sociale klassen, waarin een lagere sociale klasse bij negatief denken over ongelijkheid eerder negatieve attitudes tegenover migratie ontwikkelt dan hogere klassen. Dit werd theoretisch onderbouwd door de gevoeligheid voor populistische retoriek van lagere sociale klassen, waarin veelvuldig gebruik wordt gemaakt van de zondebok- en competitietheorie. Deze theorieën slaan met name goed aan bij economisch onzekere burgers, omdat ze effectief inspelen op emoties als ‘angst’ en ‘boosheid’ bij hen die onzeker zijn en tegenslag ervaren in hun sociaaleconomische situatie. Omdat populisme in recente jaren sterk in populariteit is gestegen, werd er verwacht dat negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid over het algemeen samenhangt met negatievere attitudes tegenover migratie. Echter, uit de resultaten is gebleken dat men bij negatief denken over ongelijkheid, positievere attitudes tegenover migratie ontwikkelt.

Een mogelijke verklaring hiervoor is de dalende populariteit van de PVV in de huidige politieke peilingen. Hoewel de PVV in 2023 de verkiezingen ruimschoots won met 37 zetels, blijkt uit verschillende polls dat de partij sterk in populariteit is afgenomen. Zo blijkt uit onderzoek van Ipsos I&O (2025) dat 77% van de burgers ontevreden is met het huidige kabinet – waar de PVV een groot deel van uitmaakt. Bovendien zou de PVV volgens een zetelpeiling van 15 april 2025 uitkomen op slechts 28 zetels (Ipsos I&O, 2025). Dit wijst er mogelijk op dat ondanks de grote aanhang van het populisme in 2023, men ontevreden is over het gevoerde beleid, waardoor het populisme zijn draagvlak deels is verloren.

Met de verwachting van een positief verband tussen negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie, zijn de populistische neigingen enigszins overschat. Terugblikkend op de theorie, kan er dus gesteld worden dat de meerderheid niet een exclusief beeld van ongelijkheid aanhangt (Van der Waal et al., 2010; Lamont, 2009), waarin men enkel solidariteit voelt met autochtone Nederlanders. Aangezien deze opvatting bij negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid zou leiden tot meer negatieve attitudes tegenover migratie.

Toch zijn er ook enkele beperkingen binnen het onderzoek die mogelijk een verklaring vormen voor bovenstaand onverwacht verband. Zo hebben de metingen van de gebruikte dataset uit het LISS panel slechts één meetmoment, waardoor het vaststellen van een causaal verband lastig is. Op basis van de resultaten wordt er aangenomen dat negatief denken over

sociaaleconomische ongelijkheid leidt tot positievere attitudes tegenover migratie. Echter, door de afwezigheid van een tweede meting kan er niet met zekerheid gesteld worden dat het verband daadwerkelijk in deze richting loopt. Daarom is het voor vervolgonderzoek verstandig om gebruik te maken van een longitudinale data, zodat de richting van het verband beter vastgesteld kan worden.

Daarnaast is er methodologisch voor gekozen om niet uitsluitend één persoon per huishouden op te nemen in de data. Hoewel dit er deels voor zorgt dat niet alle waarden geheel onafhankelijk zijn, bleek dat bij het selecteren van een huishouden, de steekproefgrootte werd gereduceerd van 1953 naar 1604 waarden. Deze reductie bleek een minimaal effect te hebben op de resultaten in de regressie (zie bijlage 3), waardoor ervoor is gekozen om de gehele dataset te behouden. Hoewel het in deze studie beperkte invloed heeft op de conclusies, zou er in vervolgonderzoek gecontroleerd kunnen worden voor clustering binnen huishoudens.

In dit onderzoek is er bewijs gevonden voor het verschil tussen sociale klassen in de mate van negatieve attitudes tegenover migratie. Om politieke polarisatie tussen klassen te voorkomen is het van maatschappelijk belang dat er onderzoek wordt gedaan naar dit verschil in houdingen jegens migratie. Zo zou men in vervolgonderzoek gebruik kunnen maken van diepte-interviews om adequaat de verschillen tussen sociale klassen en hun verschillende gedachten over ongelijkheid en migratie in kaart te brengen. Zodoende wordt er achterhaald wat de morele overwegingen zijn van verschillende klassen. Dit zou een aanvulling zijn op het eerder benoemde werk van Lamont (2009) die zich specifiek heeft gericht op de arbeidersklasse in Amerika en Frankrijk. Zo wierp zij licht op de rol van morele oordelen in de ontwikkeling van negatieve attitudes tegenover migratie. Een vergelijkbare aanpak bij de hogere arbeidersklasse zou mogelijk tot interessante inzichten leiden, met betrekking tot de drijfveren van anti-immigratie sentiment op basis van diens sociaaleconomische positie in de maatschappij.

Het is van belang om in tijden waarin de populariteit van extreemrechts wereldwijd toeneemt, te onderzoeken hoe negatieve attitudes tegenover migratie voet aan de grond krijgen. Dit onderzoek is expliciet gericht op de invloeden van ongelijkheid en sociale klasse op de mate van negatieve attitudes tegenover migratie. Echter, zijn er meerdere verbanden mogelijk, die in vervolg onderzoek uitgediept kunnen worden. Zo blijft in dit onderzoek de rol van media nog onderbelicht, terwijl media als een moderator kan dienen tussen het verband van negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid en negatieve attitudes tegenover migratie. Hier is Amerika een goed voorbeeld van. Dit land heeft een toegenomen

ongelijkheid met een populistische leider, welke effectief gebruik maakt van media om het politieke discours te beïnvloeden. Ook hier zie je dat een populistische leider als Trump populairder is bij laagopgeleiden dan Harris binnen deze groep is (Dilulio, 2024). Het is daarom aan te bevelen om in toekomstig onderzoek de rol van media nader te onderzoeken. Zodoende kan er ingezoomd worden op bepaalde media mechanismen die bijdragen aan de verschillen tussen sociale klassen, met betrekking tot het ontwikkelen van negatieve attitudes tegenover migratie.

Kortom, het is belangrijk dat in tijden van politieke polarisatie de oorzaken hiervan verder worden belicht, zodat er gemakkelijker gemeenschappelijke grond kan worden gevonden om meningsverschillen te overbruggen.

Literatuurlijst

- Arends, M. L., & van der Ende, F. L. (2013). *Leeftijd als voorspeller van de mate van conservatisme: "I never dared to be radical when young for fear it would make me conservative when old." (Robert Frost)* (Bachelor's thesis). Universiteit Utrecht.
- Betz, H. G. (1994). *Radical right-wing populism in Western Europe*. Springer.
- Boeynaems, A., Burgers, C., & Konijn, E. A. (2021). When figurative frames decrease political persuasion: The case of right-wing anti-immigration rhetoric. *Discourse processes*, 58(3), 193-212.
- Brader, T., Valentino, N. A., & Suhay, E. (2008). What triggers public opposition to immigration? Anxiety, group cues, and immigration threat. *American journal of political science*, 52(4), 959-978.
- Caller, S., & Gorodzeisky, A. (2022). Racist views in contemporary European societies. *Ethnic and Racial Studies*, 45(9), 1627-1648.
- Centerdata. (z.d.). *LISS panel* . <https://www.website.lisspanel.nl/>
- DiIulio, J. J., Jr. (2024, 2 december). *The 4 working-class votes*. Brookings Institution. <https://www.brookings.edu/articles/the-4-working-class-votes/>
- Estrada-Villaseñor, C., Rúa, A., & Fernández, M. (2025). Unveiling Subtle (Negative) Attitudes Towards Immigration in Spain in the Post-COVID Era: Challenges for Policymakers. *Journal of International Migration and Integration*, 1–25. <https://doi.org/10.1007/s12134-025-01257-x>
- Gidengil, E., Blais, A., Nadeau, R., & Nevitte, N. (2003). Women to the left? Gender differences in political beliefs and policy preferences. *Women and electoral politics in Canada*, 140-159.
- Gidron, N., & Hall, P. A. (2017). The politics of social status: Economic and cultural roots of the populist right. *The British journal of sociology*, 68, S57-S84.
- GroenLinks-PvdA. (2023). *Samen voor een hoopvolle toekomst*. <https://groenlinkspvda.nl/wp-content/uploads/2023/11/VKP-DEF-1-11-23.pdf>
- Inglehart, R. F., & Norris, P. (2016). Trump, Brexit, and the rise of populism: Economic have-nots and cultural backlash.
- Ipsos. (2025, april 15). *Tevredenheid met kabinet op laagste punt in tien jaar*. Ipsos Publiek. <https://www.ipsos-publiek.nl/actueel/tevredenheid-met-kabinet-op-laagste-punt-in-tien-jaar/>
- Janmaat, J. G. (2006). Popular conceptions of nationhood in old and new European member states: Partial support for the ethnic-civic framework. *Ethnic and Racial Studies*, 29(1), 50-78.
- Jenssen, A. T., & Engesbak, H. (1994). The many faces of education: Why are people with lower education more hostile towards immigrants than people with higher education?. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 38(1), 33-50.

- Kitschelt, H., & McGann, A. J. (1997). *The radical right in Western Europe: A comparative analysis*. University of Michigan Press.
- Krieger, N., Williams, D. R., & Moss, N. E. (1997). Measuring social class in US public health research: concepts, methodologies, and guidelines. *Annual review of public health*, 18(1), 341-378.
- Lamont, M. (2009). *The dignity of working men: Morality and the boundaries of race, class, and immigration*. Harvard University Press.
- Langsaether, P. E., & Evans, G. (2020). More than self-interest: Why different classes have different attitudes to income inequality. *The British Journal of Sociology*, 71(4), 594–607. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12747>
- Lenen, J. (2024). *Werkbeleving en maatschappelijke opvattingen over ongelijkheid* (Versie 1.0) [Codeboek]. Centerdata Research Institute.
- McLaren, L. M. (2003). Anti-immigrant prejudice in Europe: Contact, threat perception, and preferences for the exclusion of migrants. *Social forces*, 81(3), 909-936.
- Partij voor de Vrijheid. (2023). Nederlanders weer op 1. <https://www.pvv.nl/verkiezingsprogramma.html>
- Rama, J., & Cordero, G. (2018). Who are the losers of the economic crisis? Explaining the vote for right-wing populist parties in Europe after the Great Recession. *Revista Española de Ciencia Política*, 48(48), 13-43.
- Salmela, M., & von Scheve, C. (2018). Emotional Dynamics of Right- and Left-wing Political Populism. *Humanity & Society*, 42(4), 434–454. <https://doi.org/10.1177/0160597618802521>
- Shehaj, A., Shin, A. J., & Inglehart, R. (2021). Immigration and right-wing populism: An origin story. *Party Politics*, 27(2), 282–293. <https://doi.org/10.1177/1354068819849888>
- Sociaal en Cultureel Planbureau. (2023). *Eigentijdse ongelijkheid: Belevingen en oordelen van Nederlanders over maatschappelijke ongelijkheid*. Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://www.scp.nl/publicaties/rapporten/2023/09/25/eigentijdse-ongelijkheid>
- Staykova, E., Otova, I., & Ivanova, V. (2016). Anti-elitism as a populist strategy of defending ‘the people’. In *Populism, media and education* (pp. 105-123). Routledge.
- Van der Waal, J., Achterberg, P., Houtman, D., De Koster, W., & Manevska, K. (2010). ‘Some are more equal than others’: Economic egalitarianism and welfare chauvinism in the Netherlands. *Journal of European Social Policy*, 20(4), 350-363.
- Zawadzki, B. (1948). Limitations of the scapegoat theory of prejudice. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 43(2), 127–141. <https://doi.org/10.1037/h0063279>

Bijlage 1

In bijlage 1 wordt er een overzicht gegeven van de descriptieve statistieken van de variabelen die worden opgenomen in de analyse. Dit betreft de statistieken van de oorspronkelijke variabelen, de veranderingen die hier op zijn toegepast en de uiteindelijke variabelen.

* Populatie selectie. Selecteren op alleen autochtone Nederlanders.

Syntax:

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(herkomst_nieuw = 1).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'herkomst_nieuw = 1 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

B1.1: Negseo

*Negseo

De variabele van negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid bestaat uit 5 items.

*Frequenties van ineq_1 t/m 5

Syntax:

FREQUENCIES VARIABLES=ineq_1 ineq_2 ineq_3 ineq_4 ineq_5

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

Output:

Statistics						
		De verschillen in inkomen zijn in Nederland te groot.	De overheid moet werklozen een fatsoenlijke levensstandaard garanderen.	De overheid moet maatregelen nemen om verschillen tussen arm en rijk kleiner te	Bedrijven moeten maatregelen nemen om verschillen in beloning tussen hun werknemers	Ik maak me kwaad over verschillen in rijkdom tussen de rijken en de armen.
N	Valid	1961	1961	1961	1961	1961
	Missing	20	20	20	20	20

De verschillen in inkomen zijn in Nederland te groot.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	27	1,4	1,4	1,4
	Oneens	147	7,4	7,5	8,9
	Een beetje oneens	141	7,1	7,2	16,1
	Niet oneens en niet eens	319	16,1	16,3	32,3
	Een beetje eens	583	29,4	29,7	62,1
	Eens	566	28,6	28,9	90,9
	Helemaal eens	178	9,0	9,1	100,0
	Total	1961	99,0	100,0	
Missing	System	20	1,0		
Total		1981	100,0		

De overheid moet werklozen een fatsoenlijke levensstandaard garanderen.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	45	2,3	2,3	2,3
	Oneens	175	8,8	8,9	11,2
	Een beetje oneens	259	13,1	13,2	24,4
	Niet oneens en niet eens	495	25,0	25,2	49,7
	Een beetje eens	475	24,0	24,2	73,9
	Eens	402	20,3	20,5	94,4
	Helemaal eens	110	5,6	5,6	100,0
	Total	1961	99,0	100,0	
Missing	System	20	1,0		
Total		1981	100,0		

De overheid moet maatregelen nemen om verschillen tussen arm en rijk kleiner te

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	45	2,3	2,3	2,3
	Oneens	145	7,3	7,4	9,7
	Een beetje oneens	166	8,4	8,5	18,2
	Niet oneens en niet eens	377	19,0	19,2	37,4
	Een beetje eens	524	26,5	26,7	64,1
	Eens	508	25,6	25,9	90,0
	Helemaal eens	196	9,9	10,0	100,0
	Total	1961	99,0	100,0	
Missing	System	20	1,0		
Total		1981	100,0		

Bedrijven moeten maatregelen nemen om verschillen in beloning tussen hun werknem

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	31	1,6	1,6	1,6
	Oneens	123	6,2	6,3	7,9
	Een beetje oneens	144	7,3	7,3	15,2
	Niet oneens en niet eens	405	20,4	20,7	35,8
	Een beetje eens	569	28,7	29,0	64,9
	Eens	523	26,4	26,7	91,5
	Helemaal eens	166	8,4	8,5	100,0
	Total	1961	99,0	100,0	
Missing	System	20	1,0		
Total		1981	100,0		

Ik maak me kwaad over verschillen in rijkdom tussen de rijken en de armen.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	162	8,2	8,3	8,3
	Oneens	356	18,0	18,2	26,4
	Een beetje oneens	216	10,9	11,0	37,4
	Niet oneens en niet eens	476	24,0	24,3	61,7
	Een beetje eens	415	20,9	21,2	82,9
	Eens	224	11,3	11,4	94,3
	Helemaal eens	112	5,7	5,7	100,0
	Total	1961	99,0	100,0	
Missing	System	20	1,0		
Total		1981	100,0		

* betrouwbaarheidsanalyse voor het combineren van de items ineq_1 t/m 5 als schaal voor negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid.

Syntax:

RELIABILITY

/VARIABLES=ineq_1 ineq_2 ineq_3 ineq_4 ineq_5

/SCALE('ALL VARIABLES') ALL

/MODEL=ALPHA

/SUMMARY=TOTAL.

Output:

Case Processing Summary			
		N	%
Cases	Valid	1961	99,0
	Excluded ^a	20	1,0
	Total	1981	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,860	5

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
De verschillen in inkomen zijn in Nederland te groot.	17,95	23,458	,693	,828
De overheid moet werklozen een fatsoenlijke levensstandaard garanderen.	18,39	24,676	,570	,857
De overheid moet maatregelen nemen om verschillen tussen arm en rijk kleiner te	18,05	21,664	,805	,798
Bedrijven moeten maatregelen nemen om verschillen in beloning tussen hun werknemers	18,00	23,885	,677	,832
Ik maak me kwaad over verschillen in rijkdom tussen de rijken en de armen.	18,94	21,887	,661	,838

* variabele 'negseo'. Het gemiddelde van de items ineq_1 t/m 5

Syntax:

```
COMPUTE Negseo=MEAN(ineq_1,ineq_2,ineq_3,ineq_4,ineq_5).
EXECUTE.
```

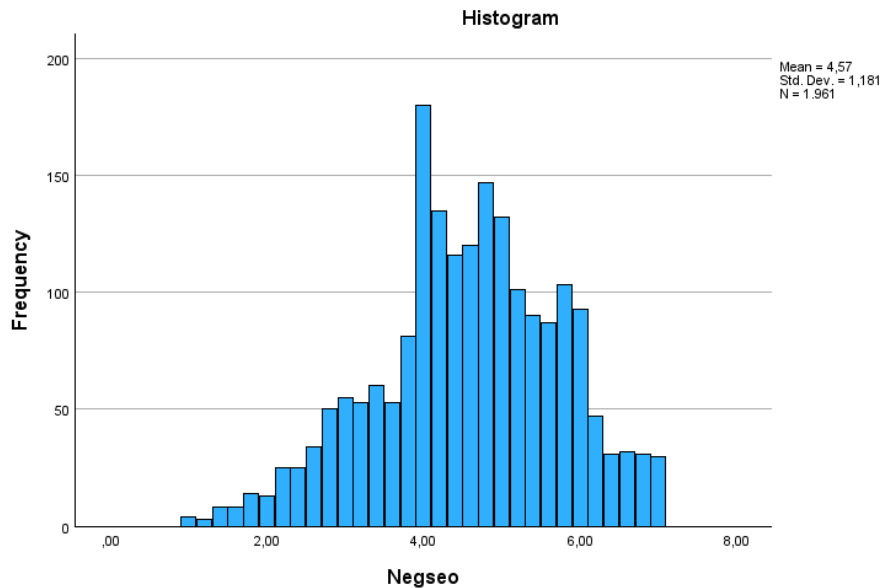
* Frequenties van de uiteindelijke variabele 'negseo'

Syntax:

```
FREQUENCIES VARIABLES=Negseo
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

Statistics		
Negseo		
N	Valid	1961
	Missing	20

Toelichting: De items die zijn samengevoegd hebben een goede interne consistentie ($\alpha = 0,860$), dit wijst erop dat ze gezamenlijk hetzelfde onderliggende concept meten: ‘negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid’. Het gemiddelde van de uiteindelijke variabele waarmee de mate van negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid wordt gemeten is 4,57 op een schaal van 1 tot 7. Hieruit blijkt dat men over het algemeen een negatieve houding heeft ten opzichte van sociaaleconomische ongelijkheid. Dit blijkt ook uit de bovenstaande frequentieverdeling, die overwegend linksscheef verdeeld is.

B1.2: Negmig

* Negmig

De frequenties van de oorspronkelijke items Etnocentr1,2 en 4 en Marxmigr1 & 4

Syntax:

```
FREQUENCIES VARIABLES=etnocentr1 etnocentr2 etnocentr4 marxmigr1 marxmigr4
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

Statistics						
Het culturele leven in Nederland wordt over het algemeen verrijkt (beter gemaakt)			Nederland is een betere plek geworden door mensen uit andere landen die hier zijn	Nederland had eigenlijk nooit gastarbeiders binnen moeten laten.	Mensen met een migratieachtergrond nemen de banen in van mensen zonder een migra	De belangen van werknemers zonder een migratieachtergrond zijn belangrijker dan
N	Valid	1961	1961	1961	1958	1958
	Missing	20	20	20	23	23

Het culturele leven in Nederland wordt over het algemeen verrijkt (beter gemaakt)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	150	7,6	7,6	7,6
	Oneens	222	11,2	11,3	19,0
	Een beetje oneens	202	10,2	10,3	29,3
	Niet oneens en niet eens	484	24,4	24,7	54,0
	Een beetje eens	505	25,5	25,8	79,7
	Eens	339	17,1	17,3	97,0
	Helemaal eens	59	3,0	3,0	100,0
	Total	1961	99,0	100,0	
Missing	System	20	1,0		
Total		1981	100,0		

Nederland is een betere plek geworden door mensen uit andere landen die hier zijn

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	185	9,3	9,4	9,4
	Oneens	291	14,7	14,8	24,3
	Een beetje oneens	260	13,1	13,3	37,5
	Niet oneens en niet eens	593	29,9	30,2	67,8
	Een beetje eens	374	18,9	19,1	86,8
	Eens	214	10,8	10,9	97,8
	Helemaal eens	44	2,2	2,2	100,0
	Total	1961	99,0	100,0	
Missing	System	20	1,0		
Total		1981	100,0		

Nederland had eigenlijk nooit gastarbeiders binnen moeten laten.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	274	13,8	14,0	14,0
	Oneens	573	28,9	29,2	43,2
	Een beetje oneens	310	15,6	15,8	59,0
	Niet oneens en niet eens	410	20,7	20,9	79,9
	Een beetje eens	203	10,2	10,4	90,3
	Eens	116	5,9	5,9	96,2
	Helemaal eens	75	3,8	3,8	100,0
	Total	1961	99,0	100,0	
Missing	System	20	1,0		
Total		1981	100,0		

Mensen met een migratieachtergrond nemen de banen in van mensen zonder een migra

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	216	10,9	11,0	11,0
	Oneens	587	29,6	30,0	41,0
	Een beetje oneens	291	14,7	14,9	55,9
	Niet oneens en niet eens	504	25,4	25,7	81,6
	Een beetje eens	255	12,9	13,0	94,6
	Eens	82	4,1	4,2	98,8
	Helemaal eens	23	1,2	1,2	100,0
	Total	1958	98,8	100,0	
Missing	System	23	1,2		
Total		1981	100,0		

De belangen van werknemers zonder een migratieachtergrond zijn belangrijker dan

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	399	20,1	20,4	20,4
	Oneens	588	29,7	30,0	50,4
	Een beetje oneens	200	10,1	10,2	60,6
	Niet oneens en niet eens	561	28,3	28,7	89,3
	Een beetje eens	117	5,9	6,0	95,3
	Eens	70	3,5	3,6	98,8
	Helemaal eens	23	1,2	1,2	100,0
	Total	1958	98,8	100,0	
Missing	System	23	1,2		
Total		1981	100,0		

* Spiegelen van de schaal van etnocentr1 en etnocentr2, zodat een hoge score overeenkomt met een negatieve attitude tegenover migratie.

Syntax:

COMPUTE etnocentr1_omgekeerd = 8 - etnocentr1.

COMPUTE etnocentr2_omgekeerd = 8 - etnocentr2.

VARIABLE LABELS etnocentr1_omgekeerd "Omgekeerde schaal Etnocentr1".

VARIABLE LABELS etnocentr2_omgekeerd "Omgekeerde schaal Etnocentr2".

EXECUTE.

* betrouwbaarheidsanalyse voor het combineren van de items etnocentr1_omgekeerd, etnocentr2_omgekeerd, etnocentr4, marx migr1 en marx migr4 als schaal voor negatieve attitudes tegenover migratie

Syntax:

RELIABILITY

/VARIABLES=etnocentr1_omgekeerd etnocentr2_omgekeerd etnocentr4 marx migr1 marx migr4

/SCALE('ALL VARIABLES') ALL

/MODEL=ALPHA

/SUMMARY=TOTAL.

Output:

Case Processing Summary				Reliability Statistics	
Cases		N	%	Cronbach's Alpha	N of Items
	Valid	1958	98,8		
	Excluded ^a	23	1,2	,811	5
	Total	1981	100,0		

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Omgekeerde schaal Etnocentr1	13,4336	21,115	,652	,757
Omgekeerde schaal Etnocentr2	13,0638	21,688	,623	,766
Nederland had eigenlijk nooit gastarbeiders binnen moeten laten.	14,1246	20,606	,666	,752
Mensen met een migratieachtergrond nemen de banen in van mensen zonder een migra	14,1297	23,522	,529	,794
De belangen van werknemers zonder een migratieachtergrond zijn belangrijker dan	14,4474	23,436	,521	,796

* De variabele 'negmig'. Het gemiddelde van de items etnocentr1_omgekeerd, etnocentr2_omgekeerd, etnocentr4, marx migr1 en 4

Syntax:

COMPUTE

Negmig=MEAN(etnocentr1_omgekeerd,etnocentr2_omgekeerd,etnocentr4,marxmigr1,marxmigr4).

EXECUTE.

* Frequenties van de uiteindelijke variabele 'negmig'

Syntax:

FREQUENCIES VARIABLES=Negmig

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN

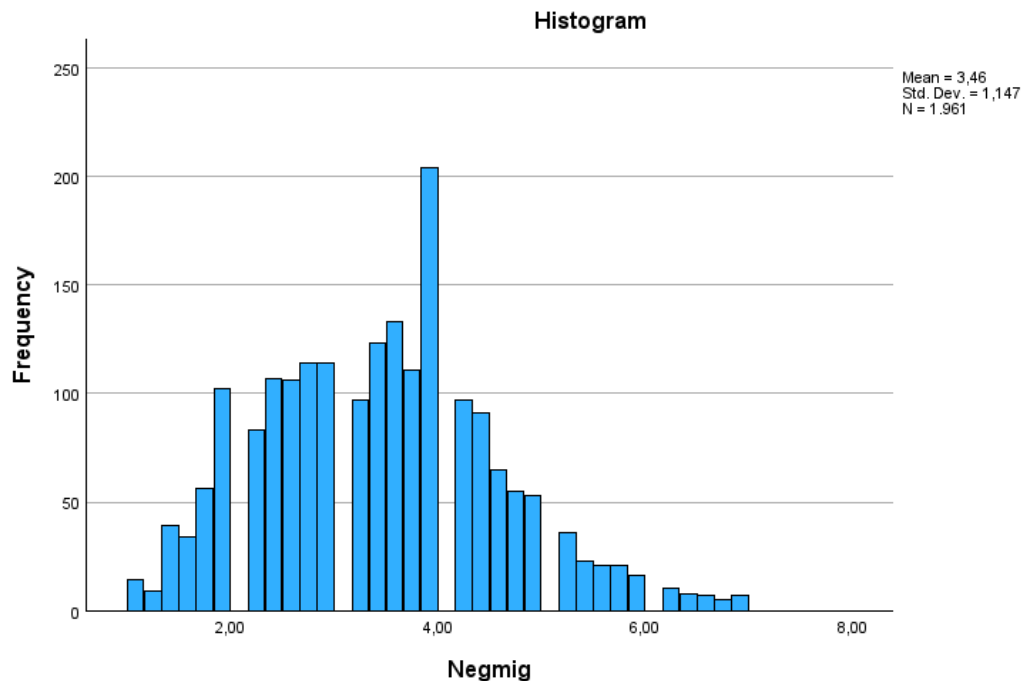
/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

Statistics

Negmig

N	Valid	1961
	Missing	20

Toelichting: De items die zijn samengevoegd hebben een goede interne consistentie ($\alpha=0,81$), dit wijst erop dat de variabelen hetzelfde onderliggende concept meten: ‘negatieve attitudes tegenover migratie’. De uiteindelijke variabele ‘negmig’ heeft een gemiddelde van 3,46 op een schaal van 1 tot 7. Dit suggereert een tamelijk neutrale houding tegenover migratie. De frequentieverdeling laat een duidelijke piek zien bij antwoordcategorie 4 (‘niet oneens en niet eens’), wat er op wijst dat een groot deel geen standpunt inneemt wat betreft migratie.

B1.3: Klassebew_4

* De frequenties van de oorspronkelijke variabele van sociale klasse

Syntax:

```
FREQUENCIES VARIABLES=klassebew4
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

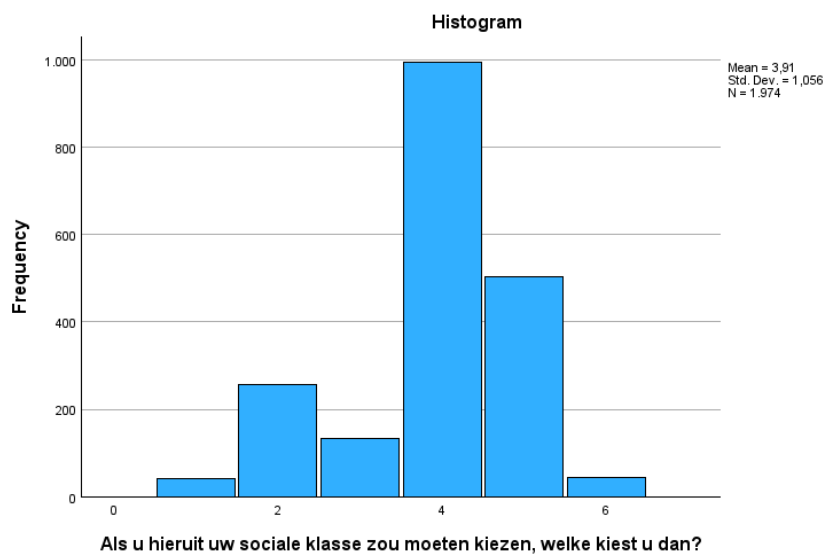
Statistics

Als u hieruit uw sociale klasse z

N	Valid	1974
	Missing	7

Als u hieruit uw sociale klasse zou moeten kiezen, welke kiest u dan?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Lagere klasse	42	2,1	2,1	2,1
	Werkende klasse	256	12,9	13,0	15,1
	Lagere middenklasse	134	6,8	6,8	21,9
	Middenklasse	995	50,2	50,4	72,3
	Hogere middenklasse	503	25,4	25,5	97,8
	Hogere klasse	44	2,2	2,2	100,0
	Total	1974	99,6	100,0	
Missing	System	7	,4		
Total		1981	100,0		

Toelichting: Het gemiddelde van sociale klasse is 3,91 op een schaal van 1 tot 6. Dit suggereert dat de gemiddelde sociale klasse de middenklasse is. Zo blijkt ook uit de frequentieverdeling dat er een duidelijke piek te zien is bij de middenklasse (4).

B1.5: Leeftijd

* De frequenties van de oorspronkelijke variabele leeftijd

Syntax:

```
FREQUENCIES VARIABLES=leeftijd
```

```
/NTILES=4
```

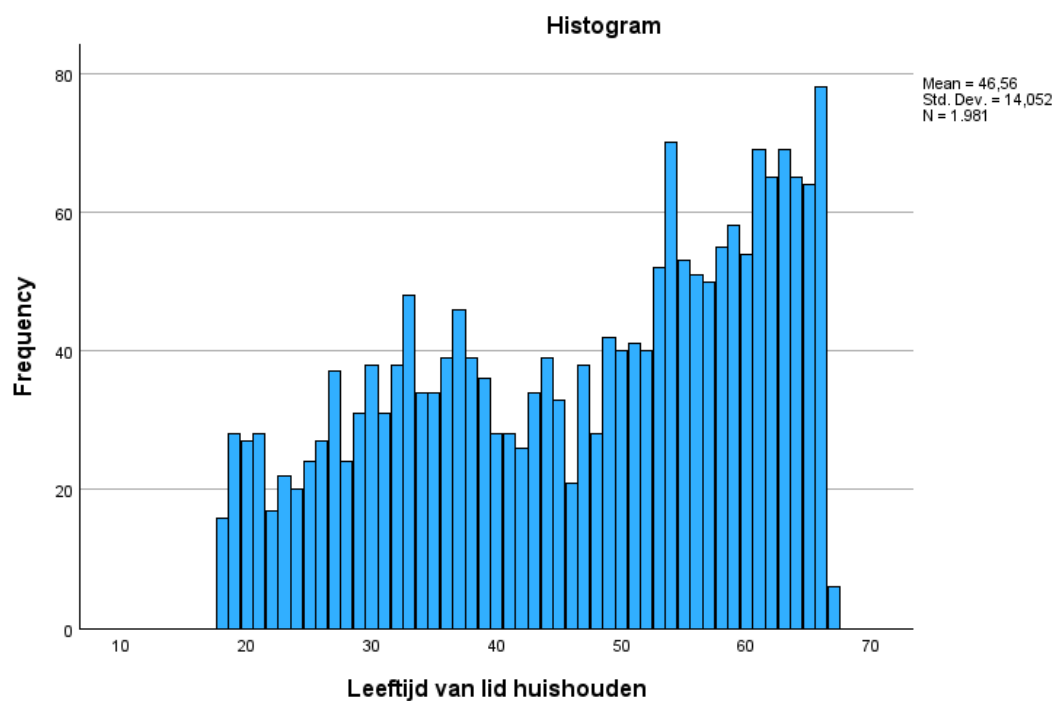
```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN
```

```
/HISTOGRAM
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

Statistics		
Leeftijd van lid huishouden		
N	Valid	1981
	Missing	0
Mean		46,56
Median		49,00
Std. Deviation		14,052
Minimum		18
Maximum		67
Percentiles	25	35,00
	50	49,00
	75	59,00

Toelichting: De gemiddelde leeftijd is 46,56 jaar op een schaal van 18 t/m 67. De verdeling is licht linksscheef verdeeld. Dit wil zeggen dat er meer oudere respondenten zijn, dan jongere respondenten.

B1.4: Geslacht

* De frequenties van de oorspronkelijke variabele van geslacht

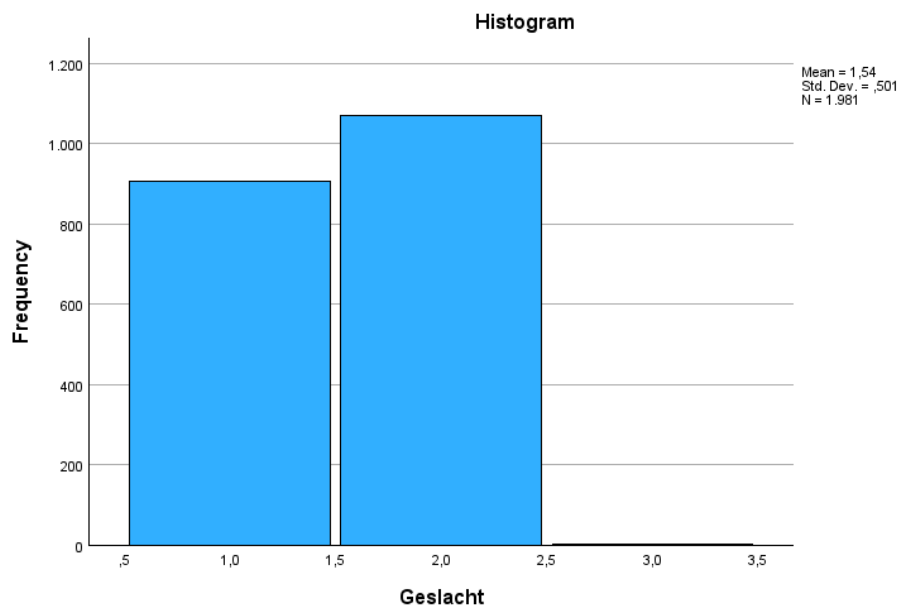
Syntax:

```
FREQUENCIES VARIABLES=geslacht  
/HISTOGRAM  
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

Statistics		
Geslacht		
N	Valid	1981
	Missing	0

Geslacht					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Man	907	45,8	45,8	45,8
	Vrouw	1071	54,1	54,1	99,8
	Anders	3	,2	,2	100,0
	Total	1981	100,0	100,0	

*geslacht hercoderen als dummyvariabele

Syntax:

```
RECODE geslacht (1=0) (2=1) (3=SYSMIS) INTO Geslacht_nieuw.
EXECUTE.
```

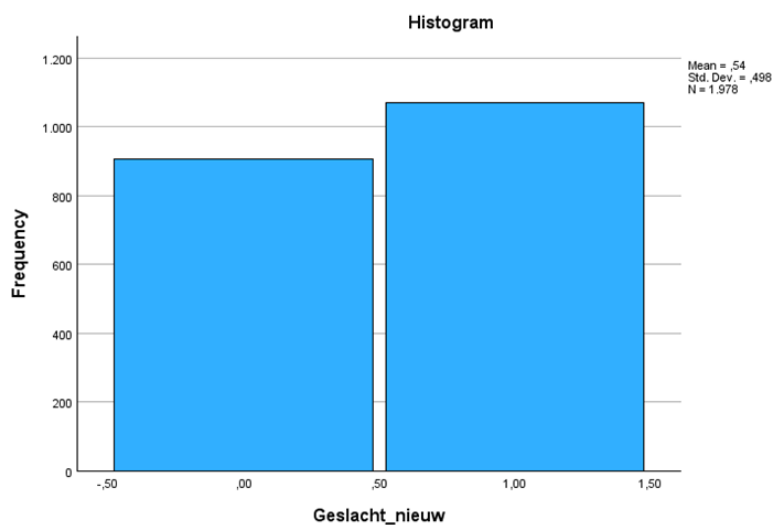
* Frequenties van geslacht_nieuw

Syntax:

```
FREQUENCIES VARIABLES=Geslacht_nieuw
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

Statistics			Geslacht_nieuw					
Geslacht_nieuw			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent		
N	Valid	1978	Valid	,00	907	45,8	45,9	
	Missing	3		1,00	1071	54,1	54,1	100,0
					Total	1978	99,8	100,0
			Missing	System	3	,2		
			Total		1981	100,0		

Toelichting: De verdeling van geslacht is vrij evenredig. Er zijn iets meer vrouwen (1071) dan mannen (907). Het percentage vrouwen bedraagt 54,1 % en het percentage mannen 45,8 %.

B1.7: Stedelijkheid

* De frequenties van de oorspronkelijke variabele stedelijkheid

Syntax:

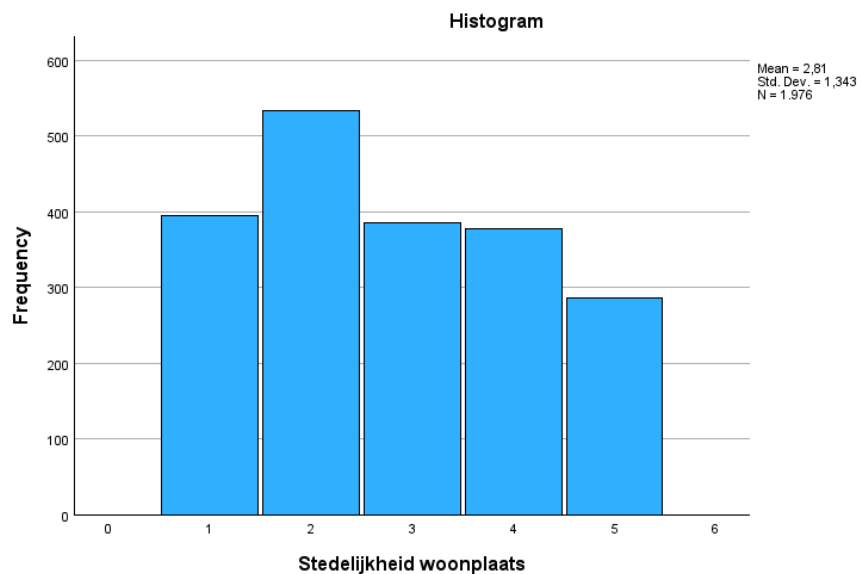
```
FREQUENCIES VARIABLES=sted
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

Statistics		
Stedelijkheid woonplaats		
N	Valid	1976
	Missing	5

Stedelijkheid woonplaats

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zeer sterk stedelijk	395	19,9	20,0	20,0
	Sterk stedelijk	533	26,9	27,0	47,0
	Matig stedelijk	385	19,4	19,5	66,4
	Weinig stedelijk	377	19,0	19,1	85,5
	Niet stedelijk	286	14,4	14,5	100,0
	Total	1976	99,7	100,0	
Missing	System	5	,3		
Total		1981	100,0		

*spiegelen schaal van stedelijkheid, zodat een hogere score overeenkomt met meer stedelijkheid.

Syntax:

RECODE sted (1=5)(2=4)(3=3)(4=2)(5=1) INTO sted_omgekeerd.

VARIABLE LABELS sted_omgekeerd 'Spiegeling van sted (1=5, 2=4, ..., 5=1)'.
EXECUTE.

* Frequenties sted_omgekeerd

FREQUENCIES VARIABLES=Sted_omgekeerd

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

Statistics

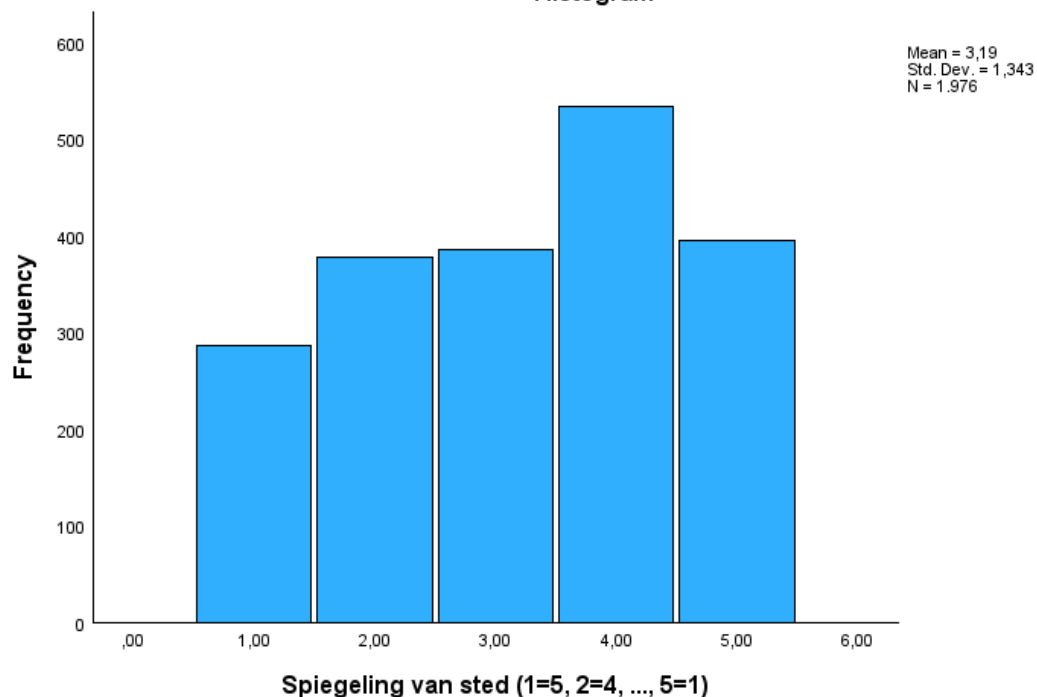
Spiegeling van sted (1=5, 2=4, ..

N	Valid	1976
	Missing	5
Mean		3,1893
Std. Deviation		1,34319
Minimum		1,00
Maximum		5,00

Spiegeling van sted (1=5, 2=4, ..., 5=1)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00	286	14,4	14,5	14,5
	2,00	377	19,0	19,1	33,6
	3,00	385	19,4	19,5	53,0
	4,00	533	26,9	27,0	80,0
	5,00	395	19,9	20,0	100,0
	Total	1976	99,7	100,0	
Missing	System	5	,3		
Total		1981	100,0		

Histogram

Toelichting: de frequentieverdeling van stedelijkheid blijkt vrij gelijk verdeeld. Er is een lichte piek te zien bij antwoordcategorie 4 (sterk stedelijk). Het gemiddelde ligt ten midden van de schaal bij 3,19.

B1.8: Interactieterm

Omdat het interactie-effect van negseo en klassebew_4 moet worden onderzocht, zullen deze variabelen worden gecentreerd, om hier vervolgens een interactie-term van te maken.

Hieronder volgen de bewerkingen.

* centreren van de onafhankelijke variabele en de moderatie variabele door de gemiddelden van de variabelen af te trekken.

```
COMPUTE Negseo_centr=Negseo - 4.5663.  
EXECUTE.
```

```
COMPUTE sockl_centr=klassebew4 - 3.91.  
EXECUTE.
```

* interactie-term maken van negseo x sockl

```
COMPUTE negseoxsockl=Negseo_centr * sockl_centr.  
EXECUTE.
```

Bijlage 2

In bijlage 2 wordt er een overzicht gegeven van de univariate statistieken, correlaties en de resultaten uit de regressieanalyses. De variabelen '*negseo*' en '*klassebew_4*' zijn gecentreerd, zodat er geen sprake is van multicollineariteit met de interactieterm. Daarnaast zijn alle missende waarden uit de dataset gehaald, zodat er een uniforme dataset ontstaat voor de regressieanalyse.

* Subset voor de analyses. Missende waarden uit de dataset halen.

```
REGRESSION  
  /MISSING LISTWISE  
  /STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA  
  /CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)  
  /NOORIGIN  
  /DEPENDENT Negmig  
  /METHOD=ENTER Negseo klassebew4 Geslacht_nieuw leeftijd sted  
  /SCATTERPLOT=(*ZRESID,*ZPRED)  
  /RESIDUALS NORMPROB(ZRESID)  
  /SAVE RESID.
```

```
RECODE RES_1 (MISSING=0) (ELSE=1) INTO obs_1.  
EXECUTE
```

```
USE ALL.  
COMPUTE filter_$=(herkomst_nieuw = 1 AND obs_1 = 1).  
VARIABLE LABELS filter_$ 'herkomst_nieuw = 1 AND obs_1 = 1 (FILTER)'.  
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.  
FORMATS filter_$ (f1.0).  
FILTER BY filter_$.
```

EXECUTE.

B2.1: Univariate statistieken

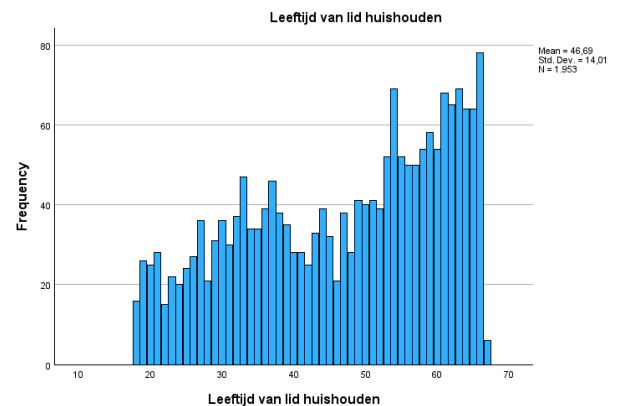
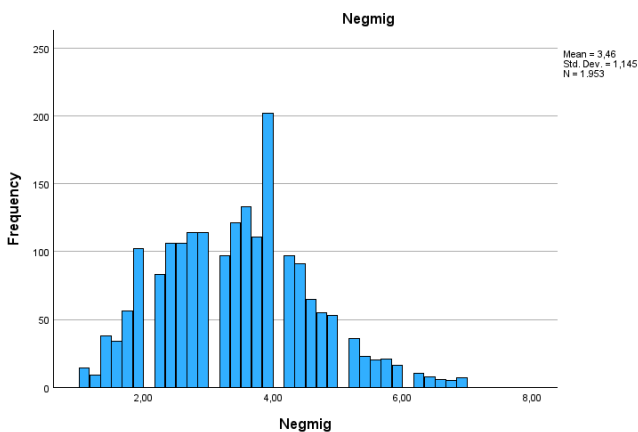
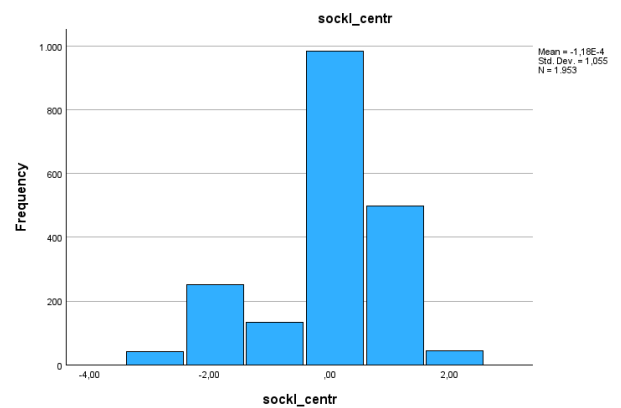
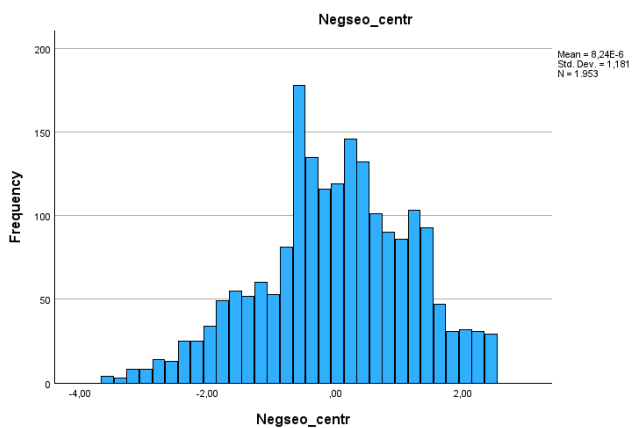
* Frequenties van de in de analyse opgenomen variabelen.

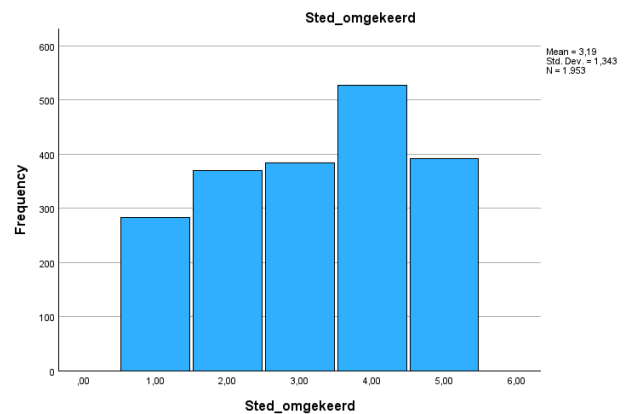
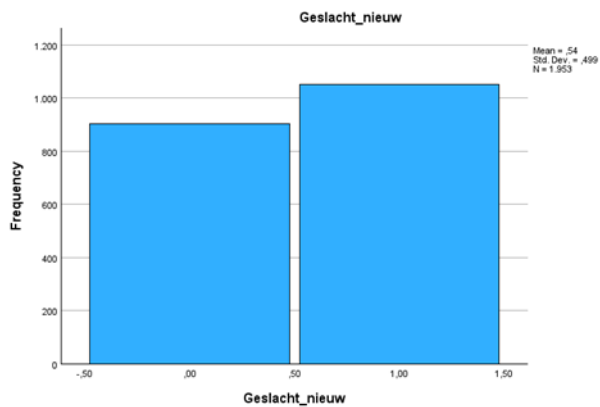
Syntax:

```
FREQUENCIES VARIABLES=Negseo_centra sockl_centra Negmig Geslacht_nieuw leeftijd  
Sted_omgekeerd  
/HISTOGRAM  
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

		Statistics					
		Negseo_centra	sockl_centra	Negmig	Geslacht_nieuw	Leeftijd van lid huishouden	Sted_omgekeerd
N	Valid	1953	1953	1953	1953	1953	1953
	Missing	0	0	0	0	0	0
Mean		,0000	-,0001	3,4585	,5381	46,69	3,1915
Std. Deviation		1,18115	1,05537	1,14525	,49867	14,010	1,34293
Minimum		-3,57	-2,91	1,00	,00	18	1,00
Maximum		2,43	2,09	7,00	1,00	67	5,00

B2.2: Correlaties

* Correlaties tussen de variabelen binnen de subset

CORRELATIONS

```
/VARIABLES=Negseo Negmig klassebew4 leeftijd Geslacht_nieuw sted_omgekeerd
/PRINT=TWOTAIL NOSIG FULL
/MISSING=PAIR WISE.
```

		Correlations					
		Negseo	Negmig	Als u hieruit uw sociale klasse zou moeten kiezen, welke kiest u dan?	Leeftijd van lid huishouden	Geslacht_nieuw	Sted_omgekeerd
Negseo	Pearson Correlation	1	-,198**	-,165**	,053*	,110**	,099**
	Sig. (2-tailed)		<,001	<,001	,018	<,001	<,001
	N	1953	1953	1953	1953	1953	1953
Negmig	Pearson Correlation	-,198**	1	-,217**	,032	-,049*	-,165**
	Sig. (2-tailed)	<,001		<,001	,156	,030	<,001
	N	1953	1953	1953	1953	1953	1953
Als u hieruit uw sociale klasse zou moeten kiezen, welke kiest u dan?	Pearson Correlation	-,165**	-,217**	1	-,043	-,048*	,071**
	Sig. (2-tailed)	<,001	<,001		,059	,034	,002
	N	1953	1953	1953	1953	1953	1953
Leeftijd van lid huishouden	Pearson Correlation	,053*	,032	-,043	1	-,060**	-,109**
	Sig. (2-tailed)	,018	,156	,059		,008	<,001
	N	1953	1953	1953	1953	1953	1953
Geslacht_nieuw	Pearson Correlation	,110**	-,049*	-,048*	-,060**	1	-,001
	Sig. (2-tailed)	<,001	,030	,034	,008		,966
	N	1953	1953	1953	1953	1953	1953
Sted_omgekeerd	Pearson Correlation	,099**	-,165**	,071**	-,109**	-,001	1
	Sig. (2-tailed)	<,001	<,001	,002	<,001	,966	
	N	1953	1953	1953	1953	1953	1953

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

B2.3: Regressieanalyses

* stapsgewijze lineaire regressie

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA COLLIN TOL CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)

/NOORIGIN

/DEPENDENT Negmig

/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd

/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd Negseo_centra

/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd Negseo_centra sockl_centra

/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd Negseo_centra sockl_centra negseoxsockl.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			
						F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,173 ^a	,030	,028	1,12893	,030	19,954	3	1949	<,001
2	,249 ^b	,062	,060	1,11040	,032	66,568	1	1948	<,001
3	,347 ^c	,120	,118	1,07560	,058	129,121	1	1947	<,001
4	,356 ^d	,127	,124	1,07177	,007	14,913	1	1946	<,001

a. Predictors: (Constant), Sted_omgekeerd, Geslacht_nieuw, Leeftijd van lid huishouden

b. Predictors: (Constant), Sted_omgekeerd, Geslacht_nieuw, Leeftijd van lid huishouden, Negseo_centra

c. Predictors: (Constant), Sted_omgekeerd, Geslacht_nieuw, Leeftijd van lid huishouden, Negseo_centra, sockl_centra

d. Predictors: (Constant), Sted_omgekeerd, Geslacht_nieuw, Leeftijd van lid huishouden, Negseo_centra, sockl_centra, negseoxsockl

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	76,291	3	25,430	19,954	<,001 ^b
	Residual	2483,957	1949	1,274		
	Total	2560,248	1952			
2	Regression	158,369	4	39,592	32,111	<,001 ^c
	Residual	2401,879	1948	1,233		
	Total	2560,248	1952			
3	Regression	307,750	5	61,550	53,202	<,001 ^d
	Residual	2252,498	1947	1,157		
	Total	2560,248	1952			
4	Regression	324,881	6	54,147	47,137	<,001 ^e
	Residual	2235,367	1946	1,149		
	Total	2560,248	1952			

a. Dependent Variable: Negmig

b. Predictors: (Constant), Sted_omgekeerd, Geslacht_nieuw, Leeftijd van lid huishouden

c. Predictors: (Constant), Sted_omgekeerd, Geslacht_nieuw, Leeftijd van lid huishouden, Negseo_centr

d. Predictors: (Constant), Sted_omgekeerd, Geslacht_nieuw, Leeftijd van lid huishouden, Negseo_centr, sockl_centr

e. Predictors: (Constant), Sted_omgekeerd, Geslacht_nieuw, Leeftijd van lid huishouden, Negseo_centr, sockl_centr, negseoxsockl

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	3,921	,118		33,179	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,001	,002	,011	,505	,614	,985	1,016
	Geslacht_nieuw	-,112	,051	-,049	-2,179	,029	,996	1,004
	Sted_omgekeerd	-,140	,019	-,164	-7,299	<,001	,988	1,012
2	(Constant)	3,793	,117		32,331	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,002	,002	,024	1,100	,271	,979	1,021
	Geslacht_nieuw	-,064	,051	-,028	-1,260	,208	,983	1,017
	Sted_omgekeerd	-,123	,019	-,144	-6,501	<,001	,977	1,024
	Negseo_centr	-,176	,022	-,182	-8,159	<,001	,973	1,028
3	(Constant)	3,770	,114		33,173	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,001	,002	,018	,833	,405	,979	1,022
	Geslacht_nieuw	-,082	,049	-,036	-1,655	,098	,982	1,018
	Sted_omgekeerd	-,105	,018	-,123	-5,719	<,001	,970	1,031
	Negseo_centr	-,216	,021	-,223	-10,198	<,001	,946	1,057
	sockl_centr	-,267	,023	-,246	-11,363	<,001	,964	1,038
4	(Constant)	3,771	,113		33,297	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,001	,002	,012	,573	,566	,974	1,026
	Geslacht_nieuw	-,077	,049	-,034	-1,571	,116	,982	1,019
	Sted_omgekeerd	-,104	,018	-,122	-5,674	<,001	,969	1,032
	Negseo_centr	-,211	,021	-,218	-9,998	<,001	,943	1,061
	sockl_centr	-,256	,024	-,236	-10,863	<,001	,950	1,053
	negseoxsockl	-,071	,018	-,083	-3,862	<,001	,978	1,023

a. Dependent Variable: Negmig

Berekeningen:

Om de resultaten beter te kunnen interpreteren zijn er verschillende waarden voor het hoofd- en interactie-effect ingevuld in de onderstaande regressievergelijkingen.

Hoofdeffect

$$Y = 3,79 - 0,18\text{negseo}$$

Veelvoorkomende lage(re) score op negseo is 4:

$$Y = 3,79 - 0,18 * 4 = 3,07$$

Veelvoorkomende hoge(re) score op negseo is 6:

$$Y = 3,79 - 0,18 * 6 = 2,71$$

Interpretatie: Omdat iemand met een hogere score op negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid, lager scoort op negatieve attitudes tegenover migratie kan er gesteld worden dat iemand die negatiever denkt over sociaaleconomische ongelijkheid, positievere attitudes tegenover migratie ontwikkelt. Bovenstaand verschil is 0,36 op een schaal van 1 tot 6. Dit verschil is dus tamelijk klein.

Interactie-effect

Omdat sociale klasse gecentreerd is, wordt hiervoor een negatieve score van -1, en een positieve score van 1 gehanteerd, om de verschillen in effecten waar te nemen.

$$Y = 3,77 - 0,21\text{negseo} - 0,26\text{sockl} - 0,07\text{negseo} * \text{sockl}$$

Sociale klasse = -1 (lagere sociale klasse)

$$Y = 3,77 - 0,21\text{negseo} - 0,26\text{sockl} - 0,07\text{negseo} * -1 = 4,03 - 0,14\text{negseo}$$

Sociale klasse = 1 (hogere sociale klasse)

$$Y = 3,77 - 0,21\text{negseo} - 0,26 * 1 - 0,07\text{negseo} * 1 = 3,51 - 0,28\text{negseo}$$

Stel je vult in bovenstaande hellingen voor 'negseo' een veelvoorkomende waarde van 4 in:

$$\text{Sociale klasse} = -1 \rightarrow Y = 4,03 - 0,14 * 4 = 3,47$$

$$\text{Sociale klasse} = 1 \rightarrow Y = 3,51 - 0,28 * 4 = 2,39$$

Interpretatie: uit bovenstaande hellingen blijkt dat een hogere sociale klasse met dezelfde waarde voor negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid uitkomt op een lagere waarde op negatieve attitudes tegenover migratie. Kortom: een lagere sociale klasse vormen sneller een negatieve attitude tegenover migratie bij negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid, dan hogere sociale klassen. Het verschil in klassen is 1,08 op een schaal van 1 tot 6.

Bijlage 3

In Bijlage 3 wordt er gecontroleerd voor de assumpties voor lineaire regressie, multicollineariteit en uitbijters.

3.1: Assumpties

Onafhankelijke waarden

De eerste assumptie van lineaire regressie zijn onafhankelijke waarden. De data uit het LISS panel zijn op aselechte wijze verzameld. Echter, worden er soms meerdere mensen uit een huishouden geselecteerd, waardoor deze mogelijk niet als onafhankelijke waarden kunnen worden beschouwd. Om te kijken of het uithalen van deze waarden een effect heeft op de regressie, is de regressie nog eens uitgevoerd wanneer er geselecteerd is op één huishouden. Hieronder volgt de syntax van deze bewerking en de daaropvolgende analyse met bijbehorende output.

* selecteren op één huishouden.

```
SORT CASES BY nohouse_encr (A).  
COMPUTE randomgetal = RV.UNIFORM(0,1).  
SORT CASES BY nohouse_encr (A) randomgetal (A).
```

```
IF ($CASENUM = 1 OR nohouse_encr ~= LAG(nohouse_encr)) eerste_in_hh = 1.  
ELSE eerste_in_hh = 0.  
EXECUTE.
```

```
USE ALL.  
COMPUTE filter_$ = (herkomstgroep = 0 AND obs_1 = 1 AND eerste_in_hh = 1).  
VARIABLE LABELS filter_$ 'herkomstgroep = 0 & obs_1 = 1 & eerste_in_hh = 1  
(FILTER)'.  
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.  
FORMATS filter_$ (f1.0).  
FILTER BY filter_$.  
EXECUTE.
```

* regressie met selecteren op één huishouden.

```
REGRESSION  
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA COLLIN TOL CHANGE  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT Negmig  
/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd  
/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd Negseo_centra  
/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd Negseo_centra sockl_centra  
/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd Negseo_centra sockl_centra  
negseoxsockl.
```

Output:

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			
						F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,166 ^a	,028	,026	1,13950	,028	15,107	3	1600	<,001
2	,262 ^b	,069	,066	1,11550	,041	70,571	1	1599	<,001
3	,349 ^c	,122	,119	1,08359	,053	96,590	1	1598	<,001
4	,358 ^d	,128	,125	1,08016	,006	11,140	1	1597	<,001

a. Predictors: (Constant), Sted_omgekeerd, Geslacht_nieuw, Leeftijd van lid huishouden

b. Predictors: (Constant), Sted_omgekeerd, Geslacht_nieuw, Leeftijd van lid huishouden, Negseo_centra

c. Predictors: (Constant), Sted_omgekeerd, Geslacht_nieuw, Leeftijd van lid huishouden, Negseo_centra, sockl_centra

d. Predictors: (Constant), Sted_omgekeerd, Geslacht_nieuw, Leeftijd van lid huishouden, Negseo_centra, sockl_centra, negseoxsockl

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	3,899	,135		28,820	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,001	,002	,006	,242	,809	,978	1,022
	Geslacht_nieuw	-,097	,057	-,042	-1,701	,089	,996	1,004
	Sted_omgekeerd	-,136	,021	-,160	-6,414	<,001	,982	1,018
2	(Constant)	3,750	,134		28,073	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,002	,002	,024	,968	,333	,971	1,030
	Geslacht_nieuw	-,048	,056	-,021	-,844	,399	,985	1,016
	Sted_omgekeerd	-,117	,021	-,137	-5,599	<,001	,971	1,030
	Negseo_centra	-,203	,024	-,205	-8,401	<,001	,973	1,027
3	(Constant)	3,728	,130		28,720	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,002	,002	,018	,774	,439	,971	1,030
	Geslacht_nieuw	-,068	,055	-,030	-1,248	,212	,983	1,017
	Sted_omgekeerd	-,100	,020	-,118	-4,930	<,001	,964	1,037
	Negseo_centra	-,242	,024	-,245	-10,164	<,001	,946	1,057
	sockl_centra	-,251	,026	-,235	-9,828	<,001	,964	1,038
4	(Constant)	3,732	,129		28,846	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,001	,002	,013	,526	,599	,965	1,036
	Geslacht_nieuw	-,066	,055	-,029	-1,210	,227	,983	1,017
	Sted_omgekeerd	-,099	,020	-,117	-4,900	<,001	,964	1,037
	Negseo_centra	-,237	,024	-,239	-9,936	<,001	,942	1,062
	sockl_centra	-,237	,026	-,221	-9,170	<,001	,937	1,067
	negseoxsockl	-,068	,020	-,079	-3,338	<,001	,964	1,038

a. Dependent Variable: Negmig

Toelichting:

De steekproefgrootte wordt door het selecteren op één huishouden gereduceerd naar 1604 waarden. Uit bovenstaande regressie blijkt dat de hellingen en standaardfouten weinig zijn veranderd. Ook de conclusies blijven hetzelfde. In dit geval is er voor gekozen om de gehele dataset te behouden (n=1953).

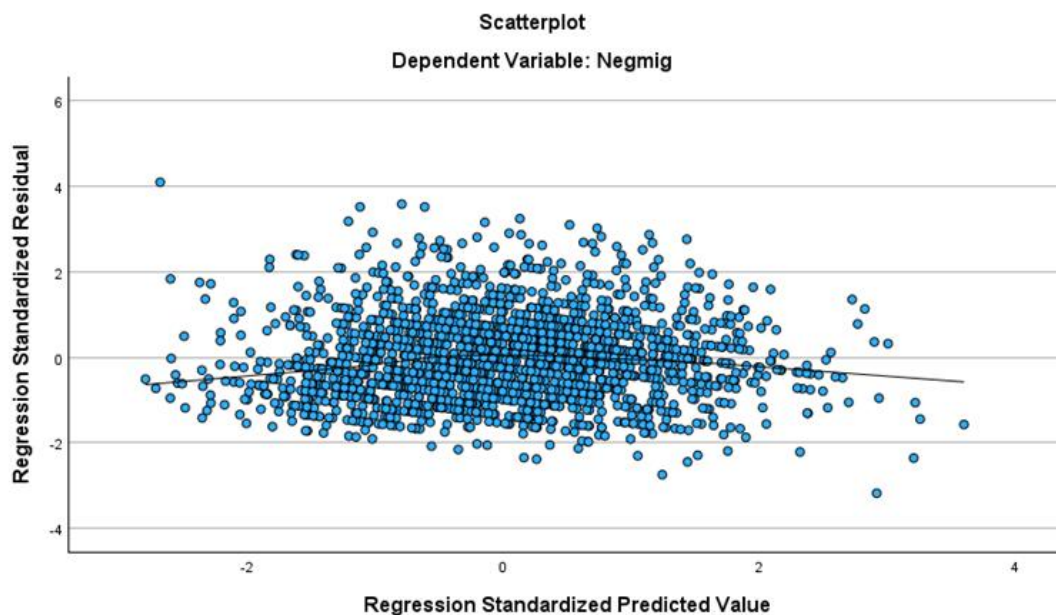
Lineariteit

De tweede assumptie van lineaire regressie is lineariteit. Dit wil zeggen dat de residuen in het model verspreid zijn rondom de nullijn en de invloed van de verklarende variabele (negatief denken over sociaaleconomische ongelijkheid) zowel bij een hoge waarde als bij een lage waarde gelijk is. Wanneer er een rechte lijn door te (residu)punten getrokken kan worden, is er sprake van lineariteit. Hieronder volgt de controle van lineariteit aan de hand van een spreidingsdiagram van de residuen.

* Lineariteit controleren aan de hand van een spreidingsdiagram van geschatte waarden tegenover de residuen.

REGRESSION

```
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT Negmig  
/METHOD=ENTER Negseo klassebew4 Geslacht_nieuw leeftijd sted_omgekeerd  
/SCATTERPLOT=(*ZRESID,*ZPRED)  
/RESIDUALS NORMPROB(ZRESID)  
/SAVE COOK LEVER RESID ZRESID DFFIT
```


Toelichting:

De lijn in het spreidingsdiagram van residuen ten opzichte van de voorspelde waarde is tamelijk recht en bevat geen hevige afwijkingen. Er kan hier uit worden gegaan van een lineair verband.

Homoscedasticiteit

De derde assumptie van lineaire regressie is homoscedasticiteit. Dit houdt in dat de spreiding van de residuen voor elke waarde van de onafhankelijke variabele constant is. Hieronder volgt een controle van homoscedasticiteit aan de hand van een spreidingsdiagram.

* Homoscedasticiteit controleren aan de hand van een spreidingsdiagram van de geschatte waarden tegenover de residuen.

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)

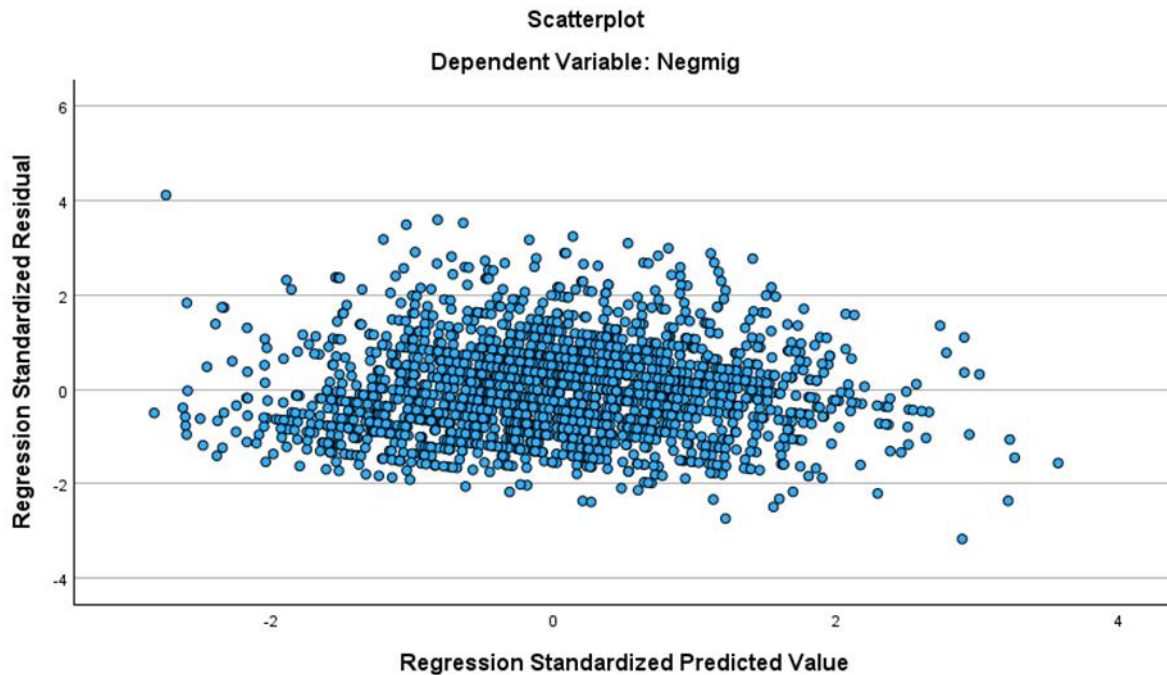
/NOORIGIN

/DEPENDENT Negmig

/METHOD=ENTER Negseo klassebew4 Geslacht_nieuw leeftijd sted_omgekeerd

/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)

/RESIDUALS NORMPROB(ZRESID)

Toelichting:

Uit bovenstaande spreidingsdiagram blijkt dat de spreiding voor de verschillende waarden van X redelijk gelijk is en er geen ernstige afwijkingen te zien zijn. Zodoende lijkt de assumptie van homoscedasticiteit ongeschonden.

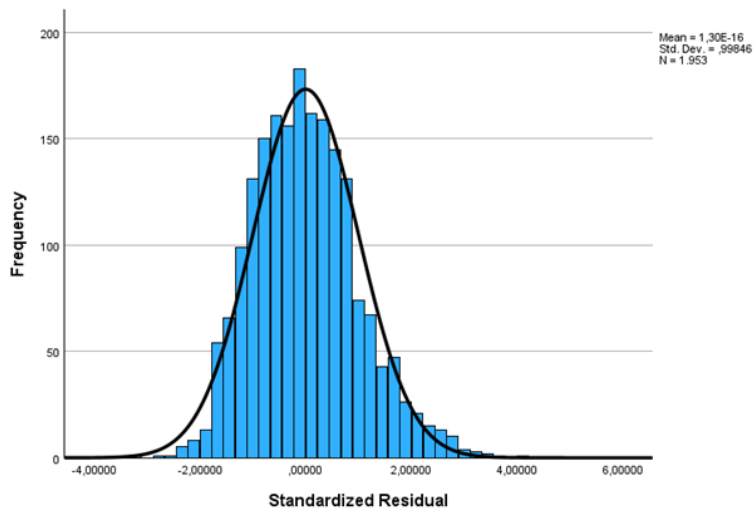
Normaliteit

De vierde assumptie van lineaire regressie is normaliteit. Dit wil zeggen dat de residuen normaal verdeeld horen te zijn. Om dit te controleren wordt er gekeken naar een histogram en een P-P plot van de residuen.

* normaliteit controleren aan de hand van een histogram van de residuen.

GRAPH

/HISTOGRAM(NORMAL)=ZRE_1.

*normaliteit controleren aan de hand van een P-P plot.

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)

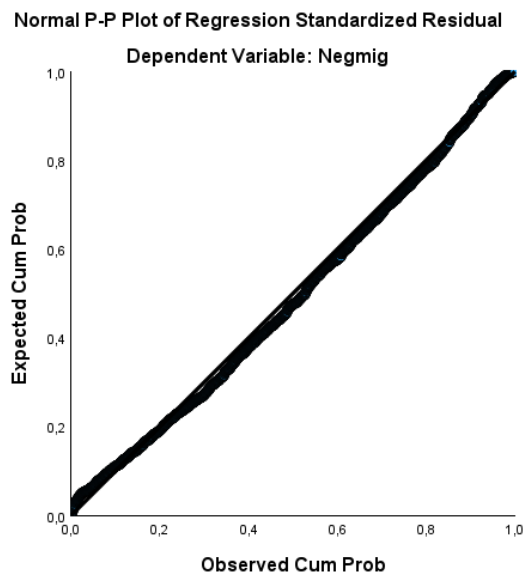
/NOORIGIN

/DEPENDENT Negmig

/METHOD=ENTER Negseo klassebew4 Sted_omgekeerd Geslacht_nieuw leeftijd

/SCATTERPLOT=(*ZRESID,*ZPRED)

/RESIDUALS NORMPROB(ZRESID).

Toelichting: op basis van het histogram en p-p plot lijkt normaliteit ongeschonden.

3.2: Multicollineariteit

Tevens dient er gecontroleerd te worden voor multicollineariteit. Multicollineariteit wijst op een te grote samenhang tussen variabelen, wat de schatting van de modellen bemoeilijkt. Multicollineariteit kan gedetecteerd worden door te kijken naar de VIF-waarden. Bij een VIF-waarde van boven de 5 ontstaat er een probleem voor het schatten van de regressie coëfficiënt. En bij een strenge grenswaarde van 2, is er mogelijk een probleem. Hieronder volgt een controle van de VIF-waarden.

* Collineariteit controleren door te kijken naar de VIF-waarden.

REGRESSION

```
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA COLLIN TOL CHANGE
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Negmig
/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd
/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd Negseo_centr
/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd Negseo_centr sockl_centr
/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd Negseo_centr sockl_centr negseoxsockl.
```

Coefficients ^a								
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	3,921	,118		33,179	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,001	,002	,011	,505	,614	,985	1,016
	Geslacht_nieuw	-,112	,051	-,049	-2,179	,029	,996	1,004
	Sted_omgekeerd	-,140	,019	-,164	-7,299	<,001	,988	1,012
2	(Constant)	3,793	,117		32,331	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,002	,002	,024	1,100	,271	,979	1,021
	Geslacht_nieuw	-,064	,051	-,028	-1,260	,208	,983	1,017
	Sted_omgekeerd	-,123	,019	-,144	-6,501	<,001	,977	1,024
3	Negseo_centr	-,176	,022	-,182	-8,159	<,001	,973	1,028
	(Constant)	3,770	,114		33,173	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,001	,002	,018	,833	,405	,979	1,022
	Geslacht_nieuw	-,082	,049	-,036	-1,655	,098	,982	1,018
	Sted_omgekeerd	-,105	,018	-,123	-5,719	<,001	,970	1,031
	Negseo_centr	-,216	,021	-,223	-10,198	<,001	,946	1,057
4	sockl_centr	-,267	,023	-,246	-11,363	<,001	,964	1,038
	(Constant)	3,771	,113		33,297	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,001	,002	,012	,573	,566	,974	1,026
	Geslacht_nieuw	-,077	,049	-,034	-1,571	,116	,982	1,019
	Sted_omgekeerd	-,104	,018	-,122	-5,674	<,001	,969	1,032
	Negseo_centr	-,211	,021	-,218	-9,998	<,001	,943	1,061
	sockl_centr	-,256	,024	-,236	-10,863	<,001	,950	1,053
	negseoxsockl	-,071	,018	-,083	-3,862	<,001	,978	1,023

a. Dependent Variable: Negmig

Toelichting:

Geen enkele VIF-waarde ligt boven de 1,1, dus er is geen sprake van multicollineariteit.

3.3: Uitbijters

Uitbijters kunnen mogelijk een grote invloed hebben op de schattingen van de modellen. Daarom dient er gecontroleerd te worden voor invloedrijke punten. Dit wordt gedaan aan de hand van het controleren van de waarden van residuen, Leverage, Cook's Distance en Df-fit. Hieronder volgt een analyse waarin vuistregels worden gebruikt om te bepalen of er sprake is van een invloedrijk punt.

Er is sprake van een uitbijter wanneer een residu een waarde heeft hoger dan 3 of lager dan -3. Uit de waarden van de residuen blijkt dat er veel waarden zijn die hierbuiten vallen, dit zijn: 826366, 847985, 820193, 885055, 848942, 853723, 886862, 895910, 887176, 838928, 887387, 833636, 859789, 825728, 852423, 817150.

Ook is er sprake van een uitbijter wanneer de leverage waarde hoger is dan $h_c = 3p/n$. De leverage geeft aan in hoeverre er uitbijters zijn in de x-richting. Een hogere waarde dan 0,01 duidt in dit geval op een uitbijter. Uit de leverage waarden blijkt dat er geen enkele waarde is die groter is dan 0,01.

Daarnaast geeft de Cook's distance een indicatie van uitbijters in zowel de x als de y richting. Er is met zekerheid sprake van een uitbijter bij een waarde groter dan 1 en mogelijk een probleem bij $4/n$. Er zijn 111 waarden die een hogere Cook's distance waarde hebben dan 0,002. Om toch een groep uitbijters te kunnen selecteren, wordt er in dit geval een grenswaarde gehanteerd van 0,005. Hier vallen verschillende waarden boven: 847985, 859789, 826366, 820193, 885055, 831790, 882775, 896659, 803507, 897253, 838928, 849990, 825728, 854849, 895910, 853723.

Tenslotte geeft de Df-fit waarde aan hoe groot het verschil is in de regressie coëfficiënt wanneer een waarde achterwege wordt gelaten. De vuistregel die hierbij hoort is $2\sqrt{p/n}$, de grenswaarde is in dit geval $2\sqrt{7/1953} = 0,12$. Dit zijn er wederom een aantal: 826366, 803507, 854849, 831519, 896610, 801412, 859789, 847985, 831790, 820193, 882775, 885055, 897253, 896659, 872906, 849990, 812518, 838928, 809855, 868667, 883420, 825728, 834652.

Residuals Statistics^a

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	2,3366	4,8779	3,4585	,39706	1953
Std. Predicted Value	-2,825	3,575	,000	1,000	1953
Standard Error of Predicted Value	,034	,108	,058	,012	1953
Adjusted Predicted Value	2,3395	4,8930	3,4586	,39716	1953
Residual	-3,40810	4,43028	,00000	1,07422	1953
Std. Residual	-3,169	4,119	,000	,999	1953
Stud. Residual	-3,179	4,131	,000	1,000	1953
Deleted Residual	-3,43011	4,45615	-,00009	1,07775	1953
Stud. Deleted Residual	-3,186	4,148	,000	1,001	1953
Mahal. Distance	,923	18,809	4,997	2,506	1953
Cook's Distance	,000	,017	,001	,001	1953
Centered Leverage Value	,000	,010	,003	,001	1953

a. Dependent Variable: Negmig

Uit bovenstaande bevindingen blijkt dat er vrij veel uitbijters zijn te identificeren. Om deze reden, dient er gekeken te worden naar welke cases zowel een hoge residu waarde hebben als Leverage, Cook's Distance en Df-fit. Zodoende kan er een selectie van cases gemaakt worden, welke vervolgens uit de dataset gehaald worden om het effect van deze groep uitbijters te controleren. Er zijn 9 cases gevonden die te hoog scoren op residuen, Cook's distance en Df-fit, dit zijn: 826366, 847985, 820193, 885055, 859789, 825728, 838928, 853723, 895910. Hieronder worden de regressieanalyses met uitbijters en zonder uitbijters met elkaar vergeleken.

*Uitbijters uit de dataset halen.

```
COMPUTE Uitbijtergroep=ANY(nomem_encr,826366, 847985, 820193, 885055, 859789,
825728, 838928, 853723, 895910).
EXECUTE.
```

```
USE ALL.
```

```
COMPUTE filter_$=(Uitbijtergroep = 0 & herkomst_nieuw = 1 & obs_1 = 1).
```

```
VARIABLE LABELS filter_$ 'Uitbijtergroep = 0 & herkomst_nieuw = 1 & obs_1 = 1
(FILTER)'.

```

```
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
```

```
FORMATS filter_$ (f1.0).
```

```
FILTER BY filter_$.
```

```
EXECUTE.
```

* regressie zonder uitbijters.

```
REGRESSION
```

```
/MISSING LISTWISE
```

```
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA COLLIN TOL CHANGE
```

```
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) TOLERANCE(.0001)
```

```
/NOORIGIN
```

```
/DEPENDENT Negmig
```

/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd
/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd Negseo_centr
/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd Negseo_centr sockl_centr
/METHOD=ENTER leeftijd Geslacht_nieuw Sted_omgekeerd Negseo_centr sockl_centr
negseoxsockl.

Coefficients ^a								
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients			Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta	t	Sig.	Tolerance	VIF
1	(Constant)	3,840	,117		32,908	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,002	,002	,025	1,110	,267	,984	1,016
	Geslacht_nieuw	-,110	,051	-,049	-2,172	,030	,996	1,004
	Sted_omgekeerd	-,135	,019	-,160	-7,127	<,001	,988	1,012
2	(Constant)	3,706	,116		32,049	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,003	,002	,039	1,742	,082	,979	1,021
	Geslacht_nieuw	-,062	,050	-,027	-1,240	,215	,984	1,016
	Sted_omgekeerd	-,116	,019	-,139	-6,246	<,001	,975	1,025
	Negseo_centr	-,183	,021	-,192	-8,604	<,001	,973	1,028
3	(Constant)	3,680	,112		32,989	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,003	,002	,033	1,520	,129	,978	1,022
	Geslacht_nieuw	-,079	,048	-,035	-1,643	,101	,983	1,017
	Sted_omgekeerd	-,098	,018	-,117	-5,443	<,001	,968	1,033
	Negseo_centr	-,226	,021	-,236	-10,835	<,001	,945	1,058
	sockl_centr	-,279	,023	-,261	-12,106	<,001	,964	1,038
4	(Constant)	3,681	,111		33,103	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,002	,002	,027	1,259	,208	,973	1,028
	Geslacht_nieuw	-,075	,048	-,033	-1,558	,119	,982	1,018
	Sted_omgekeerd	-,097	,018	-,116	-5,395	<,001	,968	1,033
	Negseo_centr	-,222	,021	-,232	-10,667	<,001	,942	1,061
	sockl_centr	-,269	,023	-,252	-11,608	<,001	,949	1,054
	negseoxsockl	-,064	,018	-,075	-3,520	<,001	,976	1,025

a. Dependent Variable: Negmig

Regressie met uitbijters:

Coefficients ^a								
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	3,921	,118		33,179	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,001	,002	,011	,505	,614	,985	1,016
	Geslacht_nieuw	-,112	,051	-,049	-2,179	,029	,996	1,004
	Sted_omgekeerd	-,140	,019	-,164	-7,299	<,001	,988	1,012
2	(Constant)	3,793	,117		32,331	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,002	,002	,024	1,100	,271	,979	1,021
	Geslacht_nieuw	-,064	,051	-,028	-1,260	,208	,983	1,017
	Sted_omgekeerd	-,123	,019	-,144	-6,501	<,001	,977	1,024
	Negseo_centr	-,176	,022	-,182	-8,159	<,001	,973	1,028
3	(Constant)	3,770	,114		33,173	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,001	,002	,018	,833	,405	,979	1,022
	Geslacht_nieuw	-,082	,049	-,036	-1,655	,098	,982	1,018
	Sted_omgekeerd	-,105	,018	-,123	-5,719	<,001	,970	1,031
	Negseo_centr	-,216	,021	-,223	-10,198	<,001	,946	1,057
	sockl_centr	-,267	,023	-,246	-11,363	<,001	,964	1,038
4	(Constant)	3,771	,113		33,297	<,001		
	Leeftijd van lid huishouden	,001	,002	,012	,573	,566	,974	1,026
	Geslacht_nieuw	-,077	,049	-,034	-1,571	,116	,982	1,019
	Sted_omgekeerd	-,104	,018	-,122	-5,674	<,001	,969	1,032
	Negseo_centr	-,211	,021	-,218	-9,998	<,001	,943	1,061
	sockl_centr	-,256	,024	-,236	-10,863	<,001	,950	1,053
	negseoxsockl	-,071	,018	-,083	-3,862	<,001	,978	1,023

a. Dependent Variable: Negmig

Uit de bovenstaande analyses blijkt dat het uithalen van de uitbijters een klein effect heeft gehad op de regressie resultaten. De richtingen van de effecten blijven hetzelfde. Ook het significantieniveau van de onafhankelijke variabele (negseo), moderatie variabele (sockl) en de interactieterm (negseoxsockl) blijven hetzelfde. Deze effecten zijn hier en daar wat versterkt of afgezwakt in het model met de uitbijters, maar de verschillen in hellingen blijven klein. Daarom wordt ervoor gekozen om de uitbijters in het model te houden.